

Forlodsudtagelsen af pensionsrettigheder ved separation og skilsmisse efter den 1. januar 2007 – og de pensionsmæssige konsekvenser heraf

Withdrawal of pension schemes in priority relating to legal separation and divorce – and its pension-related consequences – after January 1st 2007.

Af ANN THAGÅRD OLSEN

Afhandlingens fokus er forlodsudtagelsen af pensionsrettigheder og de nærmere konsekvenser heraf ved separation og skilsmisse. Udgangspunktet i det nye regelsæt, der er indført i retsvirkningsloven med virkning fra den 1. januar 2007, er, at alle rimelige pensionsrettigheder udtages forlods på skiftet, mens værdien af alle ikke-rimelige pensionsrettigheder må deles mellem ægtefællerne. På den baggrund foretages der i afhandlingen en nærmere analyse af rimelighedsvurderingen som grundlag for forlodsudtagelsen. Af analysen fremgår det, at rimelighedsvurderingen som udgangspunkt knytter sig til, om pensionsindbetalingerne har været sædvanlige og regelmæssige. Indbetalingerne har været sædvanlige, når de er udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der svarer til ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation, mens indbetalingerne har været regelmæssige, når de er foretaget kontinuerligt – typisk månedligt eller årligt. Denne målestok for rimelighedsvurderingen kan ikke anvendes i alle situationer, og afhandlingen behandler derfor de situationer nærmere, hvor rimeligheden må afgøres på anden måde. Herudfra kan det bl.a. konstateres, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle kan udtage pensionsrettigheder op til den anden ægtefælles niveau forlods som rimelig opfyldning, hvis ægtefællernes økonomi har tilsagt det, og hvis ikke der er tale om misbrug. Ved selvstændige erhvervsdrivende afhænger rimeligheden af, hvad vedkommende kunne have opsparet i pension med en rimelig lønudbetaling fra virksomheden. Derudover behandles ægtefællernes retsstilling ved korterevarende ægteskaber, og hvor der er aftalt særeje, da forlodsudtagelsen i disse tilfælde slet ikke kræver nogen rimelighedsvurdering. Til sidst redegøres der nærmere for, hvordan forlodsudtagelsen påvirker kompensationsmulighederne i §§ 16d-e.

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	2
2.	Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse før den 1. januar 2007	4
3.	Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse efter den 1. januar 2007.....	6
4.	Anvendelsesområdet for retsvirkningslovens § 16b	9
5.	Rimelighedsvurderingen – Den objektive målestok	11
5.1.	Det grundlæggende krav om sædvanlige indbetalinger	11
5.2.	Det grundlæggende krav om regelmæssige indbetalinger.....	16
5.2.1.	Ordninger etableret ved engangsindskud.....	19
5.3.	I hvilket omfang kan kravene om sædvanlige og regelmæssige indbetalinger fraviges?	20
5.3.1.	Særlige grupper – folk med et særligt indbetalingsmønster	21
5.3.2.	Selvstændige erhvervsdrivende.....	22
5.3.3.	Retten til opfyldningspension	26
5.3.3.1.	Afgørelsen af, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle	26
5.3.3.2.	Hvad kan udtages forlods som opfyldning?	29
5.3.4.	Korterevarende ægteskaber.....	32
6.	Særejeægtepakter og konsekvenserne heraf	34
7.	Samspillet mellem forlodsudtagelsen og kompensationsmulighederne i retsvirkningslovens §§ 16d-e	37
7.1.	Fællesskabskompensation	37
7.2.	Rimelighedskompensation	40
8.	Konklusion	42
	Litteraturliste	44
	Domsliste.....	45

1. Indledning

Med virkning fra den 1. januar 2007 er retstilstanden vedrørende behandlingen af pensionsrettigheder ved separation og skilsmisse ændret markant. Den hidtidige retstilstand, hvorefter løbende og livsbetingede pensionsordninger kunne udtages forlods på skiftet, hvorimod kapital- og ratepensioner skulle indgå i delingen, var ikke tilfredsstillende, da den på skiftet kunne give anledning til store urimeligheder, og sondringen er derfor blevet forladt. Med det nye regelsæt i retsvirkningslovens (RVL) §§ 16b-h¹ er det ved lov bestemt, hvordan pensionsrettigheder skal behandles på et skifte, og omdrejningspunktet er i § 16b, hvorefter alle *rimelige* pensionsrettigheder kan udtages forlods. Det afgørende for den skifteretlige behandling er således rettighedens rimelighed og ikke hvilken pensionstype der er tale om.

¹ Lov nr. 483/2006, som bygger på lovforslag nr. 146/2006 og Ægtefællepensionsudvalgets betænkning 1466/2005.

Forlodsudtagelsen af et af skiftets mest værdifulde aktiver afhænger således af en rimelighedsvurdering, hvilket imidlertid er blevet kritiseret for at være for uklart og for at ville skabe retsuskikkerhed om pensionsrettigheders behandling på skiftet². For at vurdere om kritikken er berettiget eller ej, foretages der i det følgende en nærmere analyse af rimelighedsvurderingen som grundlag for forlodsudtagelsen. I analysen opstilles to grundlæggende krav om, at pensionsindbetalingerne som udgangspunkt skal have været sædvanlige og regelmæssige for, at pensionsrettigheden er rimelig, og dermed kan udtages forlods. Rimelighedsvurderingen kan dog ikke i alle tilfælde foretages så håndfast, og som følge heraf vil det blive analyseret, hvorvidt de to krav kan fraviges, og hvordan rimelighedsvurderingen så skal foretages for at afgøre, om en pensionsrettighed kan udtages forlods. Særligt er der lagt vægt på den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælles ret til at udtage en opfyldningspension forlods.

Specialet har sit fokus på forlodsudtagelsen af pensionsrettigheder og på de konsekvenser dette har for ægtefællernes øvrige pensionsmæssige stilling. Som følge heraf vil det blive belyst, hvilken betydning forlodsudtagelsen har for en ægtefælles kompensationsmuligheder, jf. §§ 16d-e, og hvilken betydning en særejeægtepagt, jf. § 16h, stk. 1, har på ægtefællernes øvrige pensionsmæssige stilling. Da hensigten alene er at belyse konsekvenserne af forlodsudtagelsen, foretages der ikke nogen omfattende analyse af de generelle spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med ægtefællernes kompensations- og aftalemuligheder i §§ 16d-e og h. Her skal det også præciseres, at specialet (af pladmæssige hensyn) ikke behandler selve delingen på skiftet, jf. §§ 16f-g, samt retsstillingen vedrørende udbetalte pensionsrettigheder, jf. §§ 16b-c, stk. 2.

I det følgende redegøres først kort for retstilstanden før den 1. januar 2007, jf. kap. 2, og dernæst gives en overordnet indføring i sammenhængene i det nye regelsæt i RVL §§ 16b-h, jf. kap. 3. Retten til at udtage pensionsrettigheder forlods fremgår af § 16b, hvis anvendelsesområde afgrænses i kap. 4, hvorefter rimelighedsvurderingen analyseres i kap. 5. Fremstillingen i kap. 5 behandler først de to grundlæggende krav om, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige, og dernæst behandles fravigelserne hertil (særlige grupper, selvstændige erhvervsdrivende, retten til opfyldningspension og korterevarende ægteskaber). Konsekvenserne af forlodsudtagelsen behandles i kap. 6-7. Kap. 6 beskriver ægtefællernes pensionsmæssige stilling, hvis de har oprettet en særejeægtepagt, mens kap. 7 belyser en ægtefælles kompensationsmuligheder i lyset af forlodsudtagelsen. Endelig er der i kap. 8 en opsummering og konklusion.

² Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 128 og 137 og Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 54.

2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse før den 1. januar 2007³

Behandlingen af pensionsrettigheder ved separation og skilsmisse tager udgangspunkt i RVL § 15, stk. 2, som angiver, at nogle rettigheder – til trods for at de som udgangspunkt er fælleseje – ikke fuldt ud skal behandles efter de almindelige regler om formuefællesskabet. Formuefællesskabet opstår mellem ægtefællerne ved indgåelse af ægteskab, medmindre de træffer aftale om særeje, jf. RVL § 15, stk. 1. Da formuefællesskabet er kendetegnet ved principperne om særråden og særhæften, jf. RVL § 16, stk. 1 og § 25, får formuefællesskabet navnlig betydning ved ægteskabets ophør⁴. Dette skyldes, at formuefællesskabets væsentligste virkning er ligedeling, jf. RVL § 16, stk. 2. De såkaldte § 15, stk. 2- rettigheder, der vedrører rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, indgår kun i ligedelingen i den udstrækning, det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler. Retsstillingen vedrørende pensionsrettigheders behandling på skiftet afhang før den 1. januar 2007 af en fortolkning af denne regel, og det var denne fortolkning, der gav anledning til urimeligheder og tvivlsspørgsmål.

Fortolkningen af § 15, stk. 2 medførte, at rentepensioner kunne udtages forlods på et skifte, hvilket skyldtes, at ordningerne antoges at være af så personlig karakter, at de ikke skulle deles. Karakteristisk for rentepensionerne er, at de er livsbetingede både i den forstand, at den berettigede skal være i live, når den første ydelse kommer til udbetaling, og at ydelserne vedbliver at komme til udbetaling, så længe den berettigede er i live, hvilket fremhæver endnu et karakteristika – at ordningerne er løbende. Dette – samt at ordningerne har et aldersforsørgelsesformål – udgjorde indtil den 1. januar 2007 tilsammen betingelserne for at udtage en rentepension forlods. Det var uden betydning for forlodsudtagelsen, om der til ordningen var tilknyttet en ret til ægtefællepension, eller om ordningen var oprettet som led i et ansættelsesforhold eller ej. Til gengæld *kunne* det få betydning, hvis ordningen i sjældne tilfælde havde en genkøbsmulighed, da ordningen så ikke i samme grad kunne betragtes som personlig⁵.

Derimod førte fortolkningen af § 15, stk. 2 til, at kapital- og ratepensioner o. lign. skulle ligestilles, da de ikke opfylder alle betingelserne nævnt ovenfor. Dette blev slået fast i U.61.23H (Rørmosedommen), hvorefter en mands livsforsikring og nogle kapitalbeløb, som var oprettet af hans arbejdsgiver som led i en pensionsordning for ham, ikke kunne udtages forlods – uanset pensionsordningens formål eller de vilkår, der var gældende i forbindelse med ordningens udbetaling. Det karakteristiske ved disse kapital- og ratepensioner er, at de kommer til udbetaling, selvom den berettigede afdør ved døden inden

³ Betænkning nr. 1466/2005 s. 81-89 og 102-106, Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 525-555 og Betænkning nr. 1293/1995 s. 39-51.

⁴ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 339.

⁵ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 538 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 85.

det aftalte udbetalingstidspunkt, og derfor blev de sidestillet med anden opsparing. Det var således ikke rettighedernes formål, der var det afgørende for behandlingen, men tilknytningen til personen. Praksis afviste i øvrigt at lægge vægt på, om ordningen var arbejdsgiverfinansieret, var bundet, eller om arbejdsgiveren kunne bestemme, at kapitalbeløbet skulle anvendes til køb af en livrente⁶.

I tilfælde af at en ægtefælle havde ret til at udtage en pensionsrettighed forlods, havde den anden ægtefælle to kompensationsmuligheder. Den ene var ægteskabslovens (ÆL) § 56, 2. pkt., der hjemler mulighed for en kompensation på skiftet i tilfælde af, at den ene ægtefælle forlods kan udtage en § 15, stk. 2- rettighed, og den anden ægtefælle som følge heraf antages at blive stillet urimeligt ringe økonomisk set. Reglen er ikke nogen skjult lighedingsregel⁷, og dens anvendelse afhænger da også af ægtefællernes samlede formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt. ÆL § 56, 2. pkt. er dog endnu ikke set anvendt alene for at kompensere, at den ene ægtefælle kunne udtage en stor pensionsordning forlods⁸.

Den anden mulighed var at rejse et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 2. Ifølge bestemmelsens ordlyd kan der rejses vederlagskrav, hvis den ene ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af en § 15, stk. 2- rettighed. Det var dog ikke enhver forrykkelse, der blev kompenseret, hvilket hænger sammen med, at § 15, stk. 2 om forlodsudtagelse af personlige og uoverdragelige rettigheder i så fald blot ville være blevet en regel om udtagelsespligt mod kompensation⁹. Vederlagskrav blev således ikke anerkendt for indbetalinger på obligatoriske pensionsordninger, som var et led i ansættelsen, eller frivillige pensionsordninger, hvis indbetalingerne var rimelige. Anvendelsesområdet var derimod stort set begrænset til større engangsindskud på privattegnede pensionsordninger¹⁰.

Den ovenfor beskrevne retstilstand førte i praksis til urimeligheder, særligt hvor den ene ægtefælle kunne udtage sin pension forlods, mens den anden ægtefælle skulle dele sin. Det var fremme, om man – for at afbøde disse urimelige konsekvenser – kunne foretage en pensionsammenligning. Spørgsmålet blev berørt i to Højesteretsafgørelser fra 1998¹¹, hvor Højesteret dog afviste at foretage en pensionsammenligning med den begrundelse, at en eventuel ændring af hidtidig praksis burde afvente Ægtefællepensionsudvalgets arbejde. Det skal dog bemærkes, at underinstanserne i begge sager afviste at fravige den hidtidige fortolkning af § 15, stk. 2, uanset fremførte rimelighedsbetragtninger, og uanset at det i den konkrete situation forekom mindre rimeligt, at parternes pensionsordninger behandledes forskelligt. Urimeghederne kunne også opstå i situationer, hvor den ene ægtefælle havde en pensionsordning, der kunne udtages forlods, mens den anden

⁶ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 543.

⁷ Betænkning nr. 1293/1995 s. 44.

⁸ Betænkning nr. 1466/2005 s. 105.

⁹ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 526 note 2 og s. 534 note 9.

¹⁰ Se U.98.719H, U.93.102VLD og ØLD af 22. april 1986.

¹¹ U.98.717H og U.98.719H.

ægtefælle slet ingen havde. Disse urimeligheder – samt de tvivls- spørgsmål som pensionsrettigheders behandling på skiftet kunne give anledning til – var en del af baggrunden for, at Ægtefællepensionsudvalget i 1998 blev nedsat. Det var ligeledes et vægtigt argument, at den samfundsmæssige udvikling var løbet fra tankerne og hensynene bag den hidtidige retstilstand. Dette skyldtes navnlig den øgede pensionsformue, pensionernes udbredelse, kvinders øgede erhvervsfrekvens og det øgede antal skilsmisser¹². Der har i tidens løb været mange reformovervejelser¹³, men det er først på baggrund af Ægtefællepensionsudvalgets arbejde, at det er lykkedes at ændre retstilstanden.

3. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse efter den 1. januar 2007

Pensionsrettigheder er fortsat omfattet af RVL § 15, stk. 2, dog udledes retsstillingen ikke længere af en fortolkning af § 15, stk. 2, men af det nye regelsæt i RVL §§ 16b-h¹⁴. Udgangspunktet for pensionsrettigheders behandling er fastlagt i § 16b, der angiver, at alle *rimelige* pensionsrettigheder kan udtages forlods på skiftet. Pensionsrettigheder er stadig fælleseje, men får som udgangspunkt særejets væsentligste virkning på skiftet – nemlig forlodsudtagelse. Man har valgt et pensionspolitisk udgangspunkt, hvorefter en ægtefælle udtager sine rimelige pensionsrettigheder forlods, fordi de er etableret for at sikre ægtefællens fortsatte forsørgelse, når lønindtægten falder bort, hvilket samtidig indebærer, at det er en ægtefælles eget ansvar at etablere sit fremtidige forsørgelsesgrundlag¹⁵. Ægtefællerne kan altså udtage alle deres rimelige pensionsrettigheder forlods, uanset der er fælleseje i ægteskabet, og uanset den anden ægtefælle er stillet ringere pensionsmæssigt. Ved fastlæggelsen af udgangspunktet i § 16b lagde udvalget vægt på, at værdiansættelser herved oftest vil være unødvendige, at ydelsesdækningen kan sammensættes, så den bedst passer den enkelte pensionsdeltager, at der tages hensyn til aldersforskelle mellem ægtefællerne, og at valget af pensionstype ikke længere er afgørende for den skifteretlige behandling af pensionsrettigheder¹⁶.

Det pensionspolitiske udgangspunkt er også kommet til udtryk i § 16c, hvorefter en ægtefælle udtager alle pensionsrettigheder forlods, hvis ægteskabet har været af kortere varighed, uanset om rettigheden kan anses for at være rimelig eller ej. Ifølge udvalget forekommer det rimeligt, at man ikke får del i den anden ægtefælles pensionsopsparing

¹² Betænkning nr. 1466/2005 s. 11.

¹³ Se Bet. kap. 10.

¹⁴ Lov nr. 483 af 7. juni 2006 om pensionsrettigheders behandling ved død, samt separation og skilsmisse.

¹⁵ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 11 og 15, Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 15 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 173 og 186.

¹⁶ Betænkning nr. 1466/2005 s. 179 og 188.

efter blot få års ægteskab¹⁷. Pensionsrettigheder behandles hermed anderledes ved korterevarende ægteskaber end fællesboets øvrige aktiver, hvilke som udgangspunkt ligedeles, medmindre der er aftalt særje, eller skifteretten bestemmer, at der skal ske en skævdeling, jf. fællesboskiftelovens (FSKL) § 69a. Dette understreger, at pensionsrettigheder er særlige rettigheder, der adskiller sig fra de øvrige aktiver på et skifte. Bestemmelsen er tillige et udtryk for en forenkling af regelsættet og et ønske om ikke at foretage småjusteringer, hvilket går igen igennem hele regelsættet¹⁸.

Forlodsudtagelsen gælder også udbetalte beløb fra rimelige kapitalpensionsrettigheder, supplerende engangsydelser samt indtægter og surrogater herfor, jf. § 16b, stk. 2. Disse rettigheders aldersforsørgelsesformål forsvinder ikke ved udbetalingen, og dermed er forlodsudtagelsen uafhængig af, om skiftet sker før eller efter udbetalingen. Det er dog en forudsætning, at beløbet ikke kan antages at være forbrugt¹⁹. Til gengæld indgår udbetalte beløb fra løbende livsbetingede ordninger og ratepensioner i delingen, da disse ved udbetalingen bliver en del af den almindelige formue²⁰. Beløbene antages at være forbrugt i det øjeblik de udbetales – uanset om det reelt er tilfældet.

Som konsekvens af det valgte pensionspolitiske udgangspunkt indførte man nogle modifikationer for at opnå en balance mellem de pensions- og familiepolitiske hensyn. Det nye regelsæt er således udtryk for et kompromis mellem disse modsatrettede hensyn²¹.

For det første er det i medfør af § 16b, stk. 1 kun *rimelige* pensionsrettigheder, der kan udtages forlods. Rimelighedsvurderingen behandles udførligt i kap. 5. Her skal det blot fremhæves, at alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner anses for rimelige, ligesom tilsvarende regelmæssige pensionsbidrag fra ægtefæller, der ikke er omfattet af en pensionsordning som led i deres ansættelse, vil blive betragtet som rimelige²². Det betyder, at indbetalinger, der enten overstiger sædvanlige indbetalinger, eller foretages på ordninger, der er tegnet som supplerende pensionsopsparing, typisk kapital- eller ratepensioner, fortsat skal ligedeles, jf. § 16b, stk. 3. Ikke fordi indbetalingerne i sig selv er urimelige, men fordi der er tale om ekstrapensioner, der bør sidestilles med anden opsparing²³. En ekstraopsparing skal dog ikke deles, hvis den er foretaget af den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle. En sådan ekstraopsparing har karakter af opfyldning, hvilket anses som

¹⁷ Bet s. 191. Se også Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8, s. 1 REU L 146.

¹⁸ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 12 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 26.

¹⁹ Sml. m. Erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, hvorefter en personskadeerstatning kan udtages forlods, hvis den ikke er forbrugt. Dog er forlodsudtagelsen rent kvantitativ og omfatter ikke surrogater, indtægter eller værdistigninger. Se www.synopsis.dk Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 6.

²⁰ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 22.

²¹ Betænkning nr. 1466/2005 s. 184 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 15 og Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 2 REU L 146.

²² Betænkning nr. 1466/2005 s. 189f og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23.

²³ Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

en del af en rimelig ordning, hvis ægtefællernes økonomiske forhold i øvrigt tilsiger en sådan ekstra opsparing, jf. pkt. 5.3.3.

Dernæst har den ægtefælle, der er pensionsmæssigt dårligst stillet, to nye kompensations-muligheder i §§ 16d-e²⁴. Efter § 16d kan en ægtefælle rejse et fællesskabskompensationskrav, hvis ægtefællen af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været fraværende fra arbejdsmarkedet, og som følge heraf har sparet mindre op til pension, end hvad der svarer til en rimelig pension for den pågældende. Reglen skal sikre, at ægtefællerne kan indrette sig, som de vil, og at den ene ægtefælle ikke alene skal bære de pensionsmæssige konsekvenser heraf. Reglen er ifølge ordlyden og bemærkningerne begrænset på forskellig vis ud fra ønsket om ikke at foretage mindre justeringer (se nærmere under pkt. 7.1). Bestemmelsen har været afgørende for afbalanceringen af regelsættet, men behovet for reglen forventes at blive mindre i takt med, at flere opretholder deres indbetalinger under fravær²⁵.

Ifølge § 16e kan en ægtefælle rejse et rimelighedskompensationskrav, hvis ægtefællen ellers vil stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende på skiftet. Bestemmelsen skal afbøde urimelige konsekvenser af § 16b for de ægtefæller, der enten har en ringe eller slet ingen pensionsordning har. Rimelighedskompensationen forudsætter, at ægteskabet har været af længere varighed, og at der er stor forskel mellem ægtefællernes pensionsværdier (se nærmere under pkt. 7.2).

Ved siden af disse to kompensationsmuligheder kan en ægtefælle fortsat rejse krav om kompensation efter ÆL § 56, hvis ægtefællen på skiftet stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende. Til gengæld er der ikke længere mulighed for på skiftet at rejse et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 2 vedrørende pensionsrettigheder efter §§ 16a-c, jf. § 23, stk. 4.

Selvom man har valgt et pensionspolitisk udgangspunkt, er der således – for at opnå en balance mellem de modsatrettede hensyn – taget en række forholdsregler for at beskytte den dårligst stillede ægtefælle på skiftet.

I RVL § 16g er der indført en pligt for ejerægtefællen til at udtage egne pensions-rettigheder, medmindre rettigheden kan ophæves. Har en ægtefælle pensionsrettigheder, der ikke kan udtages forlods, skal ægtefællen stadig udtage rettigheden på skiftet, men den anden ægtefælle må kompenseres herfor enten kontant eller ved en skævdeling af boet. Udtagelsespligten formindsker således den udtagende ægtefælles adgang til at udtage boets øvrige aktiver, hvilket en ægtefælle må være opmærksom på ved etableringen af en ekstrapension²⁶. Er der ikke tilstrækkelige midler i boet, eller vil ægtefællen være nødsaget til at sælge fast ejendom, der udgør en passende bolig, eller løsøre, der er nødvendig for opretholdelse af ægtefællens erhverv, angiver § 16f,

²⁴ Betænkning nr. 1466/2005 s. 192-201 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 12 og 16.

²⁵ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 16 og Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 174.

²⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 28 note 12 og s. 69.

stk. 2-3 i prioriteret rækkefølge, hvilke kompensationsmuligheder der er²⁷. Rækkefølgen kan kun fraviges med pensionsinstitutets samtykke, jf. § 16f, stk. 5. Samme fremgangsmåde anvendes også ved betaling af kompensationsbeløb efter §§ 16d-e, jf. § 16f.

Pensionsrettigheder kan efter § 16h, stk. 1 gøres til særeje, hvilket umiddelbart kan forekomme overflødigt, da alle rimelige pensionsrettigheder i forvejen kan udtages forlods. Ved at oprette særejeægtepagt aftaler man sig imidlertid ud af regelsættet i §§ 16b-e, og der skal således ikke længere foretages en rimelighedsvurdering af pensionsrettighederne eller betales kompensation efter §§ 16d-e²⁸. Det følgende vedrører derfor som udgangspunkt kun pensionsrettigheders behandling, hvor der ikke er aftalt særeje. Særejeægtepagter kan oprettes vedrørende alle former for pensionsrettigheder inkl. fremtidige indbetalinger, hvorimod der kun kan aftales ligedeling af rettigheder, der reelt er en kapital- eller ratepension, jf. § 16h, stk. 2²⁹.

4. Anvendelsesområdet for retsvirkningslovens § 16b

Den nye retstilstand om pensionsrettigheders behandling på skiftet tager som nævnt udgangspunkt i § 16b, som efter sin ordlyd finder anvendelse på alle *pensionsrettigheder*³⁰. Falder en rettighed ind under § 16b's anvendelsesområde, finder hele det nye regelsæt i §§ 16b-g anvendelse. Da det er vanskeligt præcist og positivt at definere begrebet pensionsrettigheder³¹, tager det følgende udgangspunkt i, hvad der kan udledes af bemærkningerne og de karakteristika, der er gældende for en pensionsrettighed. Herudover vil anvendelsesområdet kort blive afgrænset negativt ud fra, hvad der *ikke* kan betragtes som en pensionsrettighed i relation til § 16b.

Ifølge bemærkningerne finder § 16b anvendelse på *alle typer af pensionsrettigheder*, uanset art, herunder udbetalingsvilkår (éngangs-, rate- eller løbende udbetaling mv.), og uanset om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privat eller en arbejdsmarkedspensionsordning, en tjenestemandspension, ATP-ordning, indekskontrakt mv.³². Oprensningen er ikke udtømmende, og § 16b vil således også omfatte indeståender i Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD), SP-ratepensioner, ret til efterløn osv.³³. Baggrunden for det nye regelsæt var blandt andet at fjerne de urimeligheder, der eksisterede ved den tidligere retstilstand, når en ægtefælle forlods kunne udtage sin egen

²⁷ Betænkning nr. 1466/2005 s. 202f og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 14, 16 og 27.

²⁸ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 27, Betænkning nr. 1466/2005 s. 207 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 24 og 76.

²⁹ Se Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8 REU L 146.

³⁰ Se www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 1.

³¹ Betænkning nr. 1466/2005 s. 35.

³² Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23 smh. m. s. 21.

³³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 24.

pension, mens den anden ægtefælle skulle dele sin. Af den grund er anvendelsesområdet ikke gjort afhængig af hverken udbetalingsvilkår, genkøbsmuligheder, pensionsrettens grundlag, retten til ægtefællepension mv.³⁴

Karakteristisk for pensionsrettighederne er, at formålet med ordningen er alderdomsforsørgelse, og for at sikre dette vil der typisk være fastsat et tidligste udbetalingstidspunkt svarende nogenlunde til pensionsalderen for vedkommende³⁵. I øvrigt er det karakteristisk, at pensionsrettigheden typisk er oprettet i et pensionselskab, pengeinstitut, forsikringselskab eller lignende.

At en ordning besidder de nævnte karakteristika, er imidlertid ikke ensbetydende med, at § 16b finder anvendelse. Først og fremmest skyldes det, at der blot er tale om karakteristika, og det skal ses i sammenhæng med, at § 16b – ifølge bemærkningerne – ikke finder anvendelse på pensionslignende rettigheder³⁶. Dette kan være forsikringsrettigheder, der også har et pensionsformål, og som eksempel nævnes livsforsikringer uden fradragsret. En livsforsikring uden fradragsret må således indgå på skiftet på samme måde som hidtil, da den ikke er omfattet af § 16b³⁷. Om andre forsikringsrettigheder med et pensionsformål skal betragtes som en pensionslignende rettighed, må bero på en konkret vurdering³⁸.

Social pension – som folkepension og førtidspension – vil i relation til § 16b ikke blive betragtet som en pensionsrettighed. Social pension, som finansieres af det offentlige, skal sikre alderdomsforsørgelsen af den enkelte, og må betragtes som fremtidige indtægter, der ikke er et aktiv, der indgår på skiftet³⁹.

RVL § 16b finder kun anvendelse på pensionsrettigheder – og dermed ikke på anden formue. Der er flere, der har stillet sig kritiske overfor, at pensionsrettigheder og anden formue, som en ægtefælle fx har placeret i et sommerhus eller i værdipapirer, ikke skal behandles på samme måde på skiftet, da anden formue også kan have til formål at forsørge en ægtefælle i alderdommen – om end dette formål ikke vil fremgå med samme tydelighed som ved pensioner⁴⁰. Det er dog vigtigt, at man er opmærksom på, at pensionsrettigheder i mange relationer er blevet behandlet anderledes end anden formue. Således kan der som udgangspunkt ikke foretages kreditorforfølgning i pensionsrettig-

³⁴ Betænkning nr. 1466/2005 s. 180 og 185.

³⁵ Nogle ordninger kan komme til udbetaling før, hvis eksempelvis der sker udbetaling i tilfælde af, at den pensionsberettigede dør, eller hvis denne har mulighed for at ophæve ordningen i utide.

³⁶ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23 og Forsikringsoplysningens pjece (2006) s. 3.

³⁷ Se Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 556. Pensionslignende rettigheder er derimod omfattet af længstlevendes ret til forlodsudtagelse, jf. § 16a under nogle nærmere betingelser, jf. Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 22.

³⁸ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 22.

³⁹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 24 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 37.

⁴⁰ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 15, høringssvarene, jf. Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 12, s. 5 REU L 146, Sys Røvsing i Advokaten nr. 2/2006 s. 5 og www.synopsis.dk kommentaren til RVL § 16b, stk. 1.

heder⁴¹, men alligevel skulle en kapitalpension på et skifte før den 1. januar 2007 deles med den anden ægtefælle, som herved blev stillet bedre end de pågældende kreditorer. Det er altså ikke nyt, at pensionsrettigheder behandles anderledes end anden formue. Det er derimod nyt, at *alle* pensionsrettigheder kan behandles anderledes end anden formue på et skifte – og ikke blot rentepensionerne⁴². Det må dog understreges, at pensionsrettighederne kvantitativt kun behandles anderledes end anden formue, i det omfang de er rimelige, jf. straks nedenfor, herudover skal pensionsrettighederne indgå i lighedelingen som anden formue, jf. § 16b, stk. 3.

5. Rimelighedsvurderingen – Den objektive målestok

Udgangspunktet i § 16b, stk. 1 om, at pensionsrettigheder kan udtages forlods, bryder med det almindelige lighedelingsprincip inden for familieretten, og er derfor begrænset til kun at omfatte alle *rimelige* pensionsrettigheder. Pensionsrettigheder, der ikke er rimelige, vil derfor have karakter af ekstrapensioner, der skal deles på skiftet, jf. § 16b, stk. 3. Med denne sondring er det målet at sikre, at der på et skifte ikke opnås urimelige resultater, og at der tages hensyn til aldersforskelle mellem ægtefællerne. Af bemærkningerne fremgår nogle retningslinier, der skal gøre rimelighedsvurderingen enkel. Ønsket har været at få en så objektiv målestok som muligt, og afgrænsningen knytter sig derfor til, hvad der på indbetalingstidspunktet er sædvanlige pensionsindbetalinger for den pågældende⁴³. Rimelighedsvurderingen indeholder som følge heraf som udgangspunkt to krav om, at indbetalingerne skal være sædvanlige og regelmæssige, jf. pkt. 5.1. og 5.2. Disse to krav vil dog i nogle tilfælde kunne fraviges, jf. pkt. 5.3.

5.1. Det grundlæggende krav om sædvanlige indbetalinger

Når det skal afgøres, om en pensionsrettighed er rimelig, er det et centralt kriterium, om pensionsrettigheden er sædvanlig for den pågældende⁴⁴. Det afgørende er, om indbetalingerne størrelsesmæssigt udtrykker pensionsniveauet indenfor en ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation på indbetalingstidspunktet. Det betyder, at man må se på, hvilke beløb der indbetales, fx efter den pågældendes overenskomst. Det er således uden betydning, hvad pensionsniveauet er på skiftetidspunktet, hvad det gennemsnitlige danske pensionsniveau er, eller hvad der er en rimelig dækningsgrad. I det følgende behandles, hvad der nærmere forstås ved kravet om sædvanlige indbetalinger.

Aftalebaserede arbejdsmarkedspensioner:

Omfattet af en rimelig pensionsrettighed er først og fremmest indbetalinger på de sædvanlige – og meget udbredte – overenskomst-

⁴¹ Retsplejelovens § 512, stk. 3 og konkurslovens § 36.

⁴² Af denne grund var den generelle holdning i høringsvarene da også positiv, jf. Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 12, s. 1-4 REU L 146.

⁴³ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 15 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

⁴⁴ Betænkning nr. 1466/2005 s. 189-190.

baserede arbejdsmarkedspensions-ordninger⁴⁵. Dette tager afsæt i de aftaler, der er indgået mellem arbejdsmarkedets parter ved overenskomst, lokal overenskomst, firmaaftale mv. Disse aftaler anses for at være udtryk for det pensionsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til ægtefællens uddannelses- eller arbejdsmæssige situation. Afhængigt af en ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation vil det således for nogle ægtefæller være sædvanligt at indbetale fx 12 % af deres lønindtægter på en arbejdsmarkedspension, mens det for andre ægtefæller vil være sædvanligt at indbetale fx 17 %. Ægtefællerne vil derfor på et skifte forlods kunne udtage hver deres sædvanlige arbejdsmarkedspensioner, uanset de er af forskellig størrelse. At dette skulle være en ny tankegang, som fremført i TFA 2007 s. 54, er ikke korrekt, eftersom arbejdsmarkedspensioner med løbende ydelser også før den 1. januar 2007 kunne udtages forlods, hvilket illustreres i eksempel C i betænkningen s. 189.

Da det afgørende for, om en indbetaling er sædvanlig, er, hvad der er aftalt mellem arbejdsmarkedets parter, vil det være usædvanligt, og dermed ikke-rimeligt, hvis en arbejdstager ved en individuel aftale har forhandlet sig frem til et højere pensionsbidrag fra arbejdsgiveren mod en tilsvarende lønnedgang⁴⁶. Spørgsmålet er dernæst, om det vil være sædvanligt, hvis der på en virksomhed er indgået en såkaldt firmaaftale, hvorefter alle arbejdstagerne indbetaler 25 % af deres lønindtægter på en pensionsordning. Pensionsordningen vil i dette tilfælde givetvis være sædvanlig på arbejdspladsen ud fra ægtefællens uddannelses- og arbejdsmæssige situation, men ikke hvis man sammenligner med andre med samme uddannelses- og arbejdsmæssige baggrund på andre arbejdspladser. Målet er at skabe en så objektiv målestok som muligt for rimelighedsvurderingen⁴⁷, og accepterer man den beskrevne firmaaftale, der afviger fra branchens pensionsniveau, vil denne rimelighedsvurdering i højere grad blive subjektiv. Dette har ikke været hensigten, og pensionsordninger, der således baserer sig på firmaaftaler, vil ikke i sig selv være rimelige, hvis ikke de er udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der er *almindeligt* accepteret som svarende til den pågældende ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation.

I samme forbindelse må det nævnes, at det pensionsopsparingsniveau, der er almindeligt accepteret som udtryk for ægtefællens uddannelses- og arbejdsmæssige situation, som udgangspunkt ikke inddrager pensionsindbetalinger, der skyldes ekstra arbejde⁴⁸. Årsagen er, at man herved fastholder så objektiv målestok som muligt, hvilket gør rimelighedsvurderingen mere enkel.

Frivillige/ supplerende bidrag:

⁴⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 18, Betænkning nr. 1466/2005 s. 30 og 189 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23.

⁴⁶ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16b, stk. 1.

⁴⁷ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 15.

⁴⁸ Ifølge Irene Nørgaard er det ikke udelukket, hvis ekstra arbejdet efter sin art sædvanligvis medfører ekstra pensionsindbetalinger, jf. Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 30.

Ved nogle arbejdsmarkedspensionsordninger er der mulighed for, at man kan indbetale frivillige/supplerende bidrag. Sådanne frivillige pensionsindbetalinger er *ikke* udtryk for, hvad der er almindeligt accepteret som svarende til den pågældendes uddannelses- eller arbejdsmæssige situation, og de vil som følge heraf være usædvanlige. De frivillige indbetalinger vil derfor have karakter af ekstraindbetalinger, der skal ligedeles på et skifte, jf. § 16b, stk. 3⁴⁹. Lisbeth Faurdal problematiserer i TFA 2007 s. 55 nogle praktiske problemer i forbindelse med at udskille frivillige ekstraindbetalinger⁵⁰. Frivillige ekstraindbetalinger kan være indbetalt direkte fra medarbejderen til pensionsinstituttet. Denne situation bør ikke give anledning til praktiske problemer ved udskillelsen, da indbetalingerne i så fald skal holdes adskilt fra indbetalingerne fra arbejdsgiveren. De frivillige ekstraindbetalinger kan også være indbetalt af arbejdsgiveren, hvorved de ikke *skal* holdes adskilt fra de øvrige indbetalinger, og dermed ikke nødvendigvis fremgår særskilt af pensionsoversigten. I mange tilfælde vil de frivillige ekstraindbetalinger dog alligevel blive holdt adskilt fra de overenskomstmæssige bidrag, typisk fordi de frivillige bidrag ikke ønskes fordelt på alle dækningerne på pensionsordningen. Oftest vil der i øvrigt foreligge en skriftlig aftale – også om frivillige pensionsbidrag – og er de frivillige ekstraindbetalinger ikke holdt adskilt fra de øvrige indbetalinger, må de nødvendige oplysninger kunne findes heri. Hertil skal det bemærkes, at regelsættet ikke tilsigter at opnå millimeterretfærdighed mellem ægtefællerne⁵¹. Er de frivillige ekstraindbetalinger ikke holdt adskilt, og foreligger der ikke nogen skriftlig aftale, må problemet løses ved at spørge den pågældende ægtefælle, arbejdsgiveren eller pensionsinstituttet. Ægtefællen kan under tvang som mod vidner pålægges at afgive forklaring for skifteretten om sine økonomiske forhold, jf. Rpl. § 660, stk. 2, og vægring imod at afgive forklaring kan fortolkes imod den pågældende ægtefælle. Artiklen fremhæver også arbejdsgiverordninger, der er oprettet frivilligt på foranledning af arbejdstageren, og hvor arbejdsgiverens funktion alene er at foretage indbetalingerne på arbejdstagerens vegne. I det omfang arbejdstageren *også* har en sædvanlig overenskomstmæssig pensionsordning, må hele den nævnte arbejdsgiverordning betragtes som en ekstrapension, jf. § 16b, stk. 3. Har arbejdstageren derimod ikke nogen sædvanlig overenskomstmæssig pensionsordning ved siden af arbejdsgiverordningen, kan arbejdsgiverordningen kun udtages forlods, i det omfang ordningen svarer til den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Dette følger af, at enhver indbetaling udover det sædvanlige niveau for en erhvervsgruppe eller et overenskomstområde skal ligede-

⁴⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23, Betænkning nr. 1466/2005 s. 190 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 30.

⁵⁰ Se også www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 12, der tilslutter sig denne kritik.

⁵¹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 26 og Dorit Sylvest Nielsen i TFA 2007 s. 83.

les⁵². Ved således at holde sig lovens hovedprincipper for øje, er det muligt at sondre mellem frivillige ekstraindbetalinger og sædvanlige indbetalinger.

”Tilsvarende indbetalinger”:

Ægtefæller, der ikke har en sædvanlig overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension, er ikke afskåret fra at kunne udtage en pensionsrettighed forlods på skiftet. Det vil således være rimeligt, at ægtefæller, der ikke er omfattet af en pensionsordning som led i deres ansættelse, indbetaler tilsvarende pensionsbidrag på en pensionsordning⁵³. Ordet ”tilsvarende” henviser til, hvad der er udtryk for det pensionsopsparringsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation. En ægtefælle kan således udtage en pensionsordning forlods, hvis indbetalingerne størrelsmæssigt svarer til de sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger, hvilket kan vurderes ud fra sammenlignelige gruppers pensionsopsparring. Lisbeth Faurdal anfører, at ægtefæller med obligatoriske pensionsordninger vil være stillet klart bedre end andre ægtefæller, da det vil være nødvendigt at fremskaffe overenskomsterne på indbetalingstidspunktet for at afgøre, om indbetalingerne er ”tilsvarende”⁵⁴. Denne antagelse er ud fra ovenstående dog ikke en selvfølge, hvilket støttes af, at reglerne ikke lægger op til millimeterretfærdighed. Irene Nørgaard fremhæver således, at: ”Reglerne hviler på det grundsynspunkt, at der ikke skal ses med de skarpeste briller på den præcise værdi af den enkelte ægtefælles pensionsrettigheder, men at der skal nås rimelige resultater ud fra de i reglerne fastlagte principper”⁵⁵. Har en ægtefælle på et skifte en tilsvarende pensionsordning, der svarer til en sædvanlig arbejdsmarkedspension for en sammenlignelig gruppe, vil pensionsordningen altså kunne udtages forlods, og der er således ikke belæg for at antage, at ægtefæller med obligatoriske pensionsordninger er stillet klart bedre end andre ægtefæller.

Kapital- og ratepensioner:

Når man skal vurdere, om indbetalingerne på en kapital- eller ratepension er sædvanlige, kan man ikke nøjes med at se isoleret på kapital- eller ratepensionen. Dette følger af, at en pensionsopsparring, der er foretaget samtidig med en sædvanlig pensionsopsparring, jf. ovenfor, vil have karakter af en ekstrapension, jf. § 16b, stk. 3. Det indebærer, at alle de kapital- eller ratepensioner, der er tegnet som supplerende pensionsopsparring, skal ligedeles, da de sidestilles med anden opsparring. I disse situationer foretages der således ikke nogen rimeligheds-

⁵² Betænkning nr. 1466/2005 s. 190. Det er således ikke korrekt, at udvalget ikke har været opmærksom på, at det er sædvanligt, at der indbetales supplerende indbetalinger via arbejdsgiveren, som angivet i note 3 i Lisbeth Faurdal TFA 2007 s. 55.

⁵³ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23, Betænkning nr. 1466/2005 s. 189 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 29.

⁵⁴ Se Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 56.

⁵⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 27 og Dorit Sylvest Nielsen i TFA 2007 s. 84.

vurdering af kapital- eller ratepensionen. Mange kapital- og ratepensioner er oprettet som en supplerende pensionsordning, og vil derfor fortsat efter den 1. januar 2007 skulle lignedes⁵⁶.

Er kapital- eller ratepensionen ikke tegnet som en supplerende ordning, må man derimod vurdere, om indbetalingerne er sædvanlige for, at ordningen kan udtages forlods. I den forbindelse skal der henvises til afsnittet ovenfor om ”tilsvarende indbetalinger” for ægtefæller, der ikke er omfattet af en pensionsordning som led i deres ansættelse. Det afgørende er således også ved kapital- og ratepensioner, om indbetalingerne er udtryk for, hvad der størrelsesmæssigt svarer til den pågældende ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Familie- og forbrugerministeren har tilkendegivet, at en kapital- eller ratepension vil være rimelig, hvis der er tale om et kontinuerligt og for den pågældende sædvanligt indbetalingsmønster- og forløb (direktørpensionen er således også en rimelig ordning, der kan udtages forlods)⁵⁷. Det skal dog ikke forstås sådan, at en direktør selv kan bestemme, hvad der er sædvanligt for ham, idet man stadig må se på, hvad der er sædvanligt for andre i samme uddannelses- og arbejdsmæssige situation.

Lovbaserede arbejdsmarkedspensioner:

Ved siden af en sædvanlig overenskomst­mæssig arbejdsmarkedspension eller en tilsvarende pensionsordning vil mange ægtefæller i øvrigt også være omfattet af en lov­baseret arbejdsmarkedspension, fx en ATP- ordning, SP- ratepension eller have et indestående hos Lønmodtagernes Dyr­tid­sfond (LD). Disse lov­baserede arbejdsmarkedspensioner vil ikke blive betragtet som ekstrapensioner, men som rimelige pensionsrettigheder, der kan udtages forlods efter § 16b, stk. 1. ATP- ordningen er direkte nævnt som en rimelig pensionsrettighed i bemærkningerne, mens det fremgår af den kommenterede høringsoversigt fra Familie- og forbrugerministeren⁵⁸, at SP- ratepensioner også skal betragtes som rimelige pensionsrettigheder. Der foretages ikke længere indbetalinger til LD, men en ægtefælles indestående hos Dyr­tid­sfonden må antages at være en sædvanlig og rimelig rettighed⁵⁹. De lov­baserede arbejdsmarkedspensioner behandles således efter den 1. januar 2007 på samme måde på et skifte⁶⁰. Det skal desuden bemær-

⁵⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 16 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

⁵⁷ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 1 REU L 146.

⁵⁸ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 12, s. 6 REU L 146 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 21.

⁵⁹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 19 og 85 og www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16b, stk. 1. Det samme vil givetvis gøre sig gældende, hvis der fremover ved lignende lovgivningsinitiativer vil blive indefrosset købekraft.

⁶⁰ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 555 og 574. Før den 1. januar 2007 skulle SP-ratepensioner og indeståender hos LD – i modsætning til ATP-ordningerne – lignedes. Efter den 1. januar 2007 er der dog den forskel på de lov­baserede ordninger, at det er muligt på forhånd at aftale, at værdien af SP-ratepensioner og indeståender i LD skal lignedes, jf. § 16h, stk. 2, hvorimod dette ikke kan ske ved ATP- ordningerne, jf. Familie- og forbrugermi-

kes, at ordlyden i § 16b, stk. 1 angiver, at en ægtefælle kan udtage mere end én pensionsrettighed forlods, eftersom forlodsudtagelsen omfatter ”rimelige pensionsrettigheder”. En ægtefælle kan altså – udover fx en sædvanlig overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension eller en tilsvarende pensionsordning – også udtage de nævnte lovbaserede arbejdsmarkedspensioner forlods, da de også vil have karakter af sædvanlige og dermed rimelige arbejdsmarkedspensioner.

En tjenestemandspension er også en lovbaseret arbejdsmarkedspension, der i henhold til § 16b er rimelig. Det kan ikke vurderes, om indbetalingerne er sædvanlige, da tjenestemandspensionen er en uafdækket ordning, hvilket betyder, at der ikke indbetales pensionsbidrag til en tjenestemandspension. En tjenestemandspension kan således anses for at være udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation⁶¹.

Som beskrevet ovenfor afgøres kravet om, at indbetalingerne på en pensionsordning skal være sædvanlige ud fra den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Ved langt de fleste ægtefæller vil dette ikke give anledning til problemer – allerede fordi mange ægtefæller er omfattet af de meget udbredte overenskomstmæssige arbejdsmarkedspensioner. Når det i øvrigt skal fastslås, hvad der er sædvanligt ud fra den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation, må man holde fast i, at loven ikke tilsigter millimeterretfærdighed eller millimeterberegninger, idet man ellers kan støde på praktiske problemer.

5.2. Det grundlæggende krav om regelmæssige indbetalinger

Når det skal vurderes, om indbetalingerne er sædvanlige, må man se på forholdene på indbetalingstidspunktet, hvilket er en konsekvens af, at målestokken ikke er det nuværende pensionsniveau⁶². Det betyder samtidig, at det sædvanlige indbetalingsniveau for en ægtefælle typisk vil ændre sig i løbet af ægteskabets varighed. Da indbetalingerne skal være sædvanlige på *indbetalingstidspunktet* for at være rimelige, opstår der herved et krav om, at indbetalingerne som udgangspunkt er foretaget regelmæssigt. En ægtefælle kan aldrig på et skifte kræve at udtage et beløb forlods, der svarer til, hvad vedkommende under ægteskabet *kunne* have opsparet som en rimelig pensionsrettighed, da pensionsindbetalingerne reelt skal være foretaget⁶³.

I de mange tilfælde, hvor en ægtefælle er omfattet af en overenskomstmæssig eller lovbaseret arbejdsmarkedspension, vil indbetalingerne hertil ske automatisk i forbindelse med lønudbetalingen. Kravet om, at indbetalingerne skal være regelmæssige vil som en naturlig følge heraf være opfyldt.

nisterens svar på spm. 35 REU L 146 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 85.

⁶¹ Bemærkninger til Lovforslag 146 s. 23 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 41.

⁶² Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 28 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 189-190.

⁶³ Situationen kan til gengæld eventuelt berettige til kompensation, jf. §§ 16d-e.

Som nævnt under pkt. 5.1. kan ægtefæller, der ikke har nogen overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension, også udtage en pensionsret-tighed forlods på skiftet under forudsætning af, at den kan karakterise-res som ”tilsvarende”. Dermed skal indbetalingerne ikke blot størrel-sesmæssigt svare til en sædvanlig ordning, men også være foretaget regelmæssigt⁶⁴. Det fremgår ikke direkte af bemærkningerne, hvad der nærmere ligger heri, dvs. hvor ofte indbetalingerne skal være foretaget for at opfylde kravet om regelmæssighed. Pensionsbidrag vil typisk blive indbetalt enten som månedlige indskud, årlige indskud eller en-gangsindskud. At antage at kun månedlige indskud er regelmæssige, kan ikke tiltrædes⁶⁵. Har en ægtefælle fx en sædvanlig overenskomst-mæssig arbejdsmarkedspension, der kan udtages forlods på skiftet, og har den anden ægtefælle en tilsvarende pensionsordning, hvor ved-kommende har indbetalt sædvanlige pensionsbidrag *løbende*, er det svært at forestille sig, at domstolene vil nå frem til, at den anden ægte-fælle ikke skulle kunne udtage sin tilsvarende pensionsordning forlods – blot fordi indbetalingerne har været årlige og ikke månedlige. Dette kan i hvert fald ikke antages at være i overensstemmelse med regel-sættets hovedprincipper. Ud fra dette kan både månedlige og årlige indskud være regelmæssige, hvorimod det ligger i selve ordlyden, at engangsindskud ikke vil være regelmæssige.

De tilsvarende regelmæssige indbetalinger kan ske på en kapi-tal- eller ratepension. I den forbindelse præciseres det af Familie- og forbrugerministeren, at en kapital- eller ratepension vil være rimelig, hvis der har været tale om et kontinuerligt og for den pågældende sædvanligt indbetalingsmønster- og forløb⁶⁶. Typisk vil indbetalinger-ne på en kapital- eller ratepension mindst være årlige, og dermed re-gelmæssige⁶⁷. Det kan dog ikke afvises, at nogle vil foretage indbeta-linger med større intervaller. Formodningen vil i så fald være imod, at indbetalingerne er sædvanlige på indbetalingstidspunktet. I sidste ende må vurderingen afhænge af, om indbetalingsmønsteret kan karakteri-seres som kontinuerligt, således at indbetalingerne ikke har karakter af engangsindskud, jf. nedenfor pkt. 5.2.1.

Da indbetalingerne både skal have været regelmæssige og sæd-vanlige, må disse krav sammenholdes. Som følge heraf er der kun i begrænset omfang mulighed for pensionsmæssigt at kompensere for fravær, der skyldes sygdom, arbejdsløshed eller andet⁶⁸. Har en ægte-fælle kompenseret for sådant fravær ved *senere* at forhøje sine sæd-vanlige pensionsbidrag med frivillige bidrag, vil de frivillige indbeta-linger ikke være sædvanlige, og vil heller ikke kunne udtages forlods,

⁶⁴ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettighe-ders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 29.

⁶⁵ Se Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 56.

⁶⁶ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 1 REU L 146.

⁶⁷ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 29.

⁶⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 29-30 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 189-190. Det samme udgangspunkt gælder, hvis ekstraindbetalingerne skal kompensere for, at ægtefællen er kommet sent på arbejdsmarkedet, er påbegyndt pensionsopsparing i en sen alder eller at der har været beskedne eller slet ingen pensionsdækning på området.

jf. § 16b, stk. 3 og ovenfor under pkt. 5.1. Det samme gælder, hvis en ægtefælle i stedet har valgt at kompensere for fraværet ved at tegne en supplerende pensionsordning. Man kan ikke både udtage en sædvanlig pensionsopsparing og en ekstra pensionsopsparing forlods, uanset om ekstraopsparingen i andre sammenhænge vil kunne karakteriseres som rimelig⁶⁹. Dette skyldes ønsket om, at rimelighedsvurderingen skal være enkel og foretages ud fra så objektiv en målestok som muligt. Som følge heraf er udgangspunktet, at man ikke senere kan indhente forsømte indbetalinger, jf. dog nedenfor under pkt. 5.3.3. om retten til opfyldningspension.

Dette udgangspunkt skal dog ses i sammenhæng med, at en ægtefælle godt *regelmæssigt* kan foretage indbetalinger, der størrelsesmæssigt svarer til de på et givet tidspunkt sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger inden for ægtefællens område⁷⁰. Det er ikke noget krav, at man er ansat på indbetalingstidspunktet. Det betyder eksempelvis, at en ægtefælle med en overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension, der i en periode, hvor vedkommende er arbejdsløs eller syg, *fortsætter* sine sædvanlige pensionsbidrag regelmæssigt, kan udtage hele sin arbejdsmarkedspension forlods på et skifte. Når det ikke har betydning, om man er ansat eller ej, kan det heller ikke antages at have betydning, om man er ansat på fuldtid eller ej. Det vil således være en rimelig pensionsrettighed, hvis en ægtefælle på deltid løbende har foretaget supplerende indbetalinger op til de sædvanlige arbejdsmarkedspensionsbidrag for en fuldtidsansat⁷¹. Det samme gør sig gældende, uanset om ægtefællen har en pensionsordning som led i sin ansættelse eller ej.

Ud fra dette kan en ægtefælle altså på et skifte udtage en pensionsrettighed forlods, hvis vedkommende undervejs har indbetalt regelmæssigt, hvad der svarer til en sædvanlig arbejdsmarkedspension, uanset ægtefællen af forskellige årsager ikke har arbejdet i tilsvarende omfang. Det kan kræve en aktiv handling at fortsætte sine regelmæssige og sædvanlige indbetalinger, fx i tilfælde af arbejdsløshed. Lisbeth Faurdal fremhæver, at ægtefæller med en overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension er stillet klart bedre i en periode med arbejdsløshed end ægtefæller, som ikke har en overenskomstmæssig arbejdsmarkedspension⁷². Dette kan ikke tiltrædes, da også ægtefæller med overenskomstmæssige arbejdsmarkedspensioner må foretage en aktiv handling for at fortsætte indbetalingerne ved arbejdsløshed. Foretages denne aktive handling ikke, kan en ægtefælle ikke senere indhente det forsømte, jf. dog under pkt. 5.3.3.

⁶⁹ Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

⁷⁰ Betænkning nr. 1466/2005 s. 189.

⁷¹ Se også Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 56. De supplerende indbetalinger for en deltidsansat vil få indflydelse på en eventuel fællesskabskompensation, jf. § 16d, som forudsætter, at ægtefællen har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for vedkommende.

⁷² Se Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 57.

5.2.1. Ordninger etableret ved engangsindskud

Som konsekvens af kravet om, at indbetalingerne skal være regelmæssige, vil det som udgangspunkt ikke være muligt at udtage en pensionsrettighed forlods, der er oprettet ved et eller flere engangsindskud⁷³, jf. dog pkt. 5.3. om fravigelserne hertil.

Som følge af at langt de fleste ægtefæller har en sædvanlig arbejdsmarkedspension eller en tilsvarende ordning, vil mange pensionsrettigheder oprettet ved engangsindskud ofte være tegnet som et supplement hertil. Allerede af den grund vil mange af de pensionsrettigheder, der er oprettet ved engangsindskud, skulle deles, da der vil være tale om en ekstrapension, jf. § 16b, stk. 3. Det har i denne forbindelse ikke nogen betydning, om oprettelsen er sket før ægteskabets indgåelse. Der er altså ikke forskel på, om en ægtefælle forud for ægteskabets indgåelse har anvendt sin formue til et engangsindskud på en pensionsrettighed eller har anvendt formuen på anden måde, fx til køb af fast ejendom. Ønsker en ægtefælle i sådanne tilfælde at kunne udtage den pågældende pensionsrettighed forlods, må der laves en særejeægtepagt, jf. § 16h. Dog må man være opmærksom på, at pensionsrettighedens rimelighed ikke vurderes, når ægteskabet har været af kortere varighed, jf. § 16c, og derfor vil engangsindskud på pensionsrettigheder kunne udtages forlods, hvis ægteskabet ikke har været mere end ca. 5 år, uanset der ikke er oprettet særejeægtepagt, jf. § 16c's ordlyd og nærmere under pkt. 5.3.4. For at forhindre misbrug af § 16c fremgår det dog af bemærkningerne, at større engangsindskud vil kunne karakteriseres som misbrug efter § 23, stk. 1⁷⁴.

Før den 1. januar 2007 var det uden betydning for forlodsudtagelsen, om pensionsrettigheden var etableret ved et eller flere engangsindskud. Private livrenter oprettet ved engangsindskud kunne således udtages forlods⁷⁵, da det er en løbende livsbetinget ordning, hvorimod en ratepension oprettet på samme måde skulle lignedes, da den kommer til udbetaling som kapitalbeløb i rater i en fastsat årrække. Havde en ægtefælle købt en privat livrente, kunne ikke-ejerægtefællen rejse et vederlagskrav, jf. § 23, stk. 2 mod ejerægtefællen. Var der imidlertid ikke tilstrækkelige midler i boet på skiftet til at dække vederlagskravet, opnåede ikke-ejerægtefællen ikke (fuld) dækning, jf. RVL § 24, som fastslår, at der ikke senere kan rejses vederlagskrav for det beløb, der ikke opnås dækning for på skiftet. Dermed kunne vederlagskravet have en begrænset betydning som kompensation for ikke-ejerægtefællen.

I dag vil en privat livrente oprettet ved engangsindskud blive betragtet som en ikke-rimelig pensionsrettighed, hvis værdi skal deles på skiftet, jf. § 16b, stk. 3. Da værdien skal lignedes, bliver vederlagskravet uaktuelt⁷⁶. Det er kun værdien, der skal lignedes, hvilket hæn-

⁷³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 31.

⁷⁴ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24.

⁷⁵ Det var dog en forudsætning for forlodsudtagelsen, at livrenten ikke kunne tilbagekøbes, jf. Betænkning nr. 1466/2005 s. 85-86 med henvisninger.

⁷⁶ Vederlagskrav efter § 23, stk. 1 vil dog fortsat være aktuelt ved ægteskaber af kortere varighed, da man ifølge § 16c ikke skal tage stilling til pensionsrettighedernes rimelighed her.

ger sammen med, at alle ægtefæller har udtagelsespligt til deres egne pensionsrettigheder, jf. § 16g. Ikke-ejerægtefællen kompenseres til gengæld enten kontant, ved en skævdeling eller ved en afdragsordning (i prioriteret rækkefølge), jf. § 16g, stk. 2, jf. § 16f. Kan dette ikke lade sig gøre, fortaber ikke-ejerægtefællen ikke sit krav, da beløbet i så fald vil blive udredt af en pensionsrettighed, hvilket også sker efter en prioriteret rækkefølge, jf. § 16f, stk. 2, nr. 2-3 og stk. 3. Kun hvis der ikke er en kapital- eller ratepension, vil ikke-ejerægtefællen blive kompenseret via en løbende livsbetinget ordning, hvilket sker ved en afdragsordning, der starter, når ydelserne kommer til udbetaling. Den prioriterede fremgangsmåde i § 16f kan kun fraviges ved en aftale mellem ægtefællerne og pensionsinstituttet, jf. § 16f, stk. 5.

Umiddelbart synes der således ikke at være den store kvantitative forskel på private livrenters behandling på et skifte før og efter den 1. januar 2007, men ikke-ejerægtefællen er dog ikke på samme måde afhængig af, at der er tilstrækkelige midler tilbage i boet til at dække et vederlagskrav for at opnå fuld kompensation for dispositionen.

5.3. I hvilket omfang kan kravene om sædvanlige og regelmæssige indbetalinger fraviges?

Som det er beskrevet i de foregående afsnit, er en pensionsrettighed rimelig og kan udtages forlods, når indbetalingerne har været sædvanlige og regelmæssige. Det er imidlertid vigtigt, at man er opmærksom på, at pensionsrettigheder i flere tilfælde vil kunne udtages forlods, uanset indbetalingerne på pensionsrettigheden ikke (i hvert fald ikke i fuld udstrækning) opfylder kravene om at være sædvanlige og regelmæssige. Disse fravigelser behandles i de følgende afsnit, og vedrører de situationer, hvor en ægtefælle tilhører en gruppe med et særligt indbetalingsmønster (pkt. 5.3.1), hvor en ægtefælle er selvstændig erhvervsdrivende (pkt. 5.3.2), hvor ægtefællen med den mindste pensionsopsparing har foretaget en ekstraopsparing for at komme på niveau med den anden ægtefælle (pkt. 5.3.3), og hvor ægteskabet har været af kortere varighed, jf. § 16c (pkt. 5.3.4). Ligeledes vil en ekstraopsparing, der er foretaget for at kompensere fællesskabsadfærd, være rimelig og kunne udtages forlods i det omfang, ekstraopsparingen kompenserer fællesskabsadfærden, når ægtefællen er den pensionsmæssigt dårligst stillede – uanset hvordan indbetalingerne er foretaget⁷⁷, jf. nærmere pkt. 7.1.

Allerede her må det fremhæves, at modifikationerne til, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige, vil berøre mange skiftesituationer. Dette skyldes ikke blot antallet af selvstændige eller det faktum, at mange ægteskaber er kortvarige⁷⁸, men særligt at halvdelen af alle ægtefæller – nærmere bestemt de ægtefæller, der er dårligst stillet pensionsmæssigt – har mulighed for forlods at udtage en ekstra pensionsopsparing, der er foretaget for at udligne forskelle i

⁷⁷ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 33.

⁷⁸ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16b, stk. 1 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 179 note 128, hvoraf fremgår, at ca. 35% af skilsmisserne i 2000 havde været kortvarige.

ægtefællernes pensionsniveau. I det følgende redegøres der nærmere for, hvordan rimelighedsvurderingen skal foretages i de nævnte situationer, og hvilke konsekvenser det har for forlodsudtagelsen.

5.3.1. Særlige grupper – folk med et særligt indbetalingsmønster

Ved nogle særlige grupper vil afgørelsen af, om en pensionsrettighed er rimelig, være anderledes end ellers, da nogle grupper ikke har et sædvanligt pensionsopsparingsforløb. Det karakteristiske for disse særlige grupper er, at der i det pågældende erhverv enten er en tidligere tilbagetrækningsalder eller et anderledes opsparingsforløb. Piloter, balletdansere og sangere anføres som værende særlige grupper, men opremsningen er ikke udtømmende⁷⁹.

Når det ved disse særlige grupper skal fastslås, om en pensionsrettighed er rimelig, er det afgørende ifølge bemærkningerne, om ordningen kan anses for rimelig i forhold til den pågældende ægtefælles økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt. Ved rimelighedsvurderingen er det desuden centralt, om ordningen er sædvanlig for den pågældende⁸⁰. Der lægges således umiddelbart op til en konkret og individuel vurdering af forholdene for de ægtefæller, der tilhører en særlig gruppe. Irene Nørgaard præciserer imidlertid, at ”mindre gruppers indbetalinger af en størrelse på netop for denne gruppes sædvanlige indbetalinger også vil være rimelige”⁸¹. Ud fra dette må der ikke blot lægges vægt på, om ægtefællens økonomiske forhold tillader indbetalingerne, og hvor mange erhvervsaktive år ægtefællen har, men der må også foretages en sammenligning med andre indenfor den særlige gruppe. Man må imidlertid være opmærksom på, at sammenligningen kan være vanskeligere ved disse særlige grupper, da det ikke er sikkert, at de har noget sædvanligt pensionsopsparingsforløb, men det vil altså ikke være tilstrækkeligt udelukkende at se på den pågældende ægtefælles egne individuelle forhold. Gjorde man det, ville den eneste grænse for, hvad der er rimeligt for en ægtefælle, der fx er pilot, være, hvad ægtefællens konkrete økonomiske situation kunne bære⁸².

Spørgsmålet er dernæst, om indbetalingerne fra en ægtefælle, der tilhører en særlig gruppe, skal være regelmæssige. Vurderingen af, om en pensionsordning er sædvanlig for den pågældende, skal ligesom i andre tilfælde foretages ud fra forholdene på indbetalingstidspunktet, hvilket som udgangspunkt indebærer, at indbetalingerne bør være regelmæssige. Tilhører en ægtefælle en særlig gruppe, der har et *kortere* opsparingsforløb pga. en tidligere tilbagetrækningsalder, kan det formentligt begrunde, at indbetalingerne beløbsmæssigt kan være større end i sammenlignelige erhverv, hvor den erhvervsaktive alder ikke er begrænset, men der er umiddelbart ikke noget, der taler for, at disse ægtefæller ikke også skal indbetale deres pensionsbidrag regelmæssigt. Ved ægtefæller, der tilhører en særlig gruppe, fordi de har et *an-*

⁷⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 189.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 28.

⁸² Se desuden Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 57.

derledes opsparingsforløb, som fx sangere, bør der foretages en lempeligere vurdering af, om indbetalingerne er regelmæssige. Dette skyldes, at disse særlige grupper typisk er karakteriseret ved at have en forholdsvis svingende indtægt, hvorved det bliver sværere at foretage regelmæssige pensionsindbetalinger. I den sammenhæng kan de særlige grupper minde mere om selvstændige erhvervsdrivende, jf. nedenfor under pkt. 5.3.2.

Når det således skal afgøres, om en pensionsrettighed, der er foretaget af en ægtefælle, der tilhører en særlig gruppe, er rimelig, vil kravene om, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige altså kunne fraviges i nødvendigt omfang. Da det ikke er helt klart, hvordan bemærkningerne præcist skal forstås i relation til de særlige grupper, må den endelige afklaring foretages af domstolene.

5.3.2. *Selvstændige erhvervsdrivende*

Når det skal afgøres, om en selvstændig erhvervsdrivendes pensionsrettigheder kan udtages forlods på et skifte, er kravene om, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige, mindre anvendelige. Dette skyldes, at selvstændige ikke har noget sædvanligt pensionsopsparingsforløb. Det ændrer dog ikke på, at pensionsrettigheder – også for selvstændige – skal være rimelige for, at de kan udtages forlods efter § 16b, stk. 1. Spørgsmålet er derfor, hvordan rimelighedsvurderingen foretages, og i hvilket omfang kravene om sædvanlige og regelmæssige indbetalinger kan finde anvendelse.

Det afgørende er, at pensionsrettigheden er rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold. Familie- og forbrugerministeren har præciseret dette således: ”Pensionsordninger for selvstændige erhvervsdrivende vil ligeledes være rimelige, hvis der er tale om indbetalinger, der kan betragtes som sædvanlige – dette vil dog indebære en samlet og konkret vurdering af virksomhedens økonomiske forhold”⁸³. Da der ikke gives andre retningslinier, rejser der sig en række fortolkningsspørgsmål i relation til, hvornår selvstændiges pensionsrettigheder er rimelige. Det er blevet kritiseret fra flere sider, at der ikke er taget nærmere stilling til, hvordan § 16b skal anvendes i forhold til selvstændige⁸⁴.

Det fremgår af Familie- og forbrugerministerens udtalelse, at også selvstændiges indbetalinger skal være sædvanlige – om end vurderingen ikke er den samme som ved lønmodtagere – da vurderingen må foretages ud fra virksomhedens *samlede* og *konkrete* økonomiske forhold. Henvisningen til virksomhedens økonomiske forhold indebærer, at en selvstændig ægtefælles pensionsrettigheder også vil være rimelige, selvom der har været store udsving i indbetalingernes størrelse⁸⁵.

⁸³ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 1, s. 3 REU L 146.

⁸⁴ Se www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 15, Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 57-58 og Grethe Opstrup i Danske Revisorer nr. 1/2006 s. 12.

⁸⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 32 og Andersen, Lennart Lynge (red.): 12 perspektiver på pension s. 171.

Det har været et klart ønske fra lovgivers side at skabe en så objektiv målestok som muligt – også for de ægtefæller, der er selvstændige. Det betyder i hvert fald, at også en selvstændig ægtefælle kan indbetale, hvad der størrelsesmæssigt svarer til de på et givet tidspunkt sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger inden for det pågældende område, og udtage pensionsordningen forlods på et skifte, jf. pkt. 5.1. Fx vil en selvstændig tømrer kunne foretage pensionsindbetalinger svarende til, hvad der er en sædvanlig pensionsordning for en ansat tømrer. Det er således ikke i disse situationer, at vanskelighederne vil opstå, men derimod i de situationer, hvor den selvstændige har foretaget relativt store pensionsindbetalinger⁸⁶.

Det vil ikke være den mest objektive målestok, hvis man vurderer selvstændiges indbetalinger ud fra virksomhedens overskud⁸⁷. Dette skyldes, at opgørelsen af en virksomheds overskud vil afhænge af, hvordan den selvstændige eksempelvis har valgt at afskrive, henlægge, investere mv. Der er dog en undtagelse hertil, eftersom indbetalinger på de lovbaserede arbejdsmarkedspensioner vil blive betragtet som rimelige, jf. ovenfor under pkt. 5.1. Det betyder, at en selvstændig, der har indbetalt 1 % af overskuddet på en SP-ratepension, vil kunne udtage denne forlods som en rimelig pensionsrettighed.

De skattemæssige fradragsregler er ikke afgørende for en pensionsrettigheds rimelighed, da fradragsreglerne udelukkende varetager skattemæssige hensyn, og da de ofte ændres⁸⁸. Det betyder, at en selvstændig, der har indbetalt op til 30 % af overskuddet på en pensionsordning i medfør af pensionsbeskatningslovens (PBL) § 18, stk. 5, ikke alene af den grund har en rimelig pensionsrettighed, der kan udtages forlods på et skifte.

Man opnår derimod en mere objektiv målestok ved at sammenligne, om den selvstændige er pensionsmæssigt bedre stillet, end hvad denne kunne have opsparet i pension med en rimelig lønudbetaling fra virksomheden⁸⁹. På den måde afhænger rimelighedsvurderingen hverken af, hvordan virksomheden opgør sit overskud, eller hvad den selvstændige konkret har fået udbetalt i løn. Selvom det anerkendes, at selvstændiges indbetalinger kan være af svingende størrelse, er det vigtigt, at man fastholder denne sammenligning, da en selvstændig i modsat fald selv ville kunne fastsætte, hvad der er rimeligt for vedkommende, og dermed hvad der ville kunne forlodsudtages på et skifte – og det har ikke været hensigten. Sammenligningen kan ske ved, at den selvstændiges pensionsopsparing sammenlignes med en pensionsopsparing for en lønmodtager med en tilsvarende uddannelse, alder og et indtægtsniveau, der svarer til, hvad der ville være en rimelig lønudbetaling fra virksomheden⁹⁰. For nogle selvstændige vil der ikke være

⁸⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 32.

⁸⁷ Se dog www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16b, stk. 1, hvor denne målestok anvendes.

⁸⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 32 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 22.

⁸⁹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 32.

⁹⁰ Ibid.

noget naturligt sammenligningsgrundlag, hvilket eksempelvis vil gælde selvstændige uden uddannelse. Her vil det ikke være naturligt at sammenligne med pensionsopsparingsniveauet for en ufaglært lønmodtager. I sådanne tilfælde kan man i stedet tage udgangspunkt i en for pensionsopsparingsniveauet sædvanlig procent (fx 15 %) af, hvad der ville være en rimelig lønudbetaling.

Da indbetalingerne skal vurderes ud fra virksomhedens samlede økonomiske forhold, og da pensionsopsparingsforløbet er anderledes for selvstændige end for lønmodtagere, må det antages, at kravet om, at indbetalingerne skal være regelmæssige, ikke gælder for selvstændige. Dette støttes tillige af bemærkningerne til § 16c, der angiver, at engangsindskud kan være en sædvanlig disposition i forbindelse med etablering af en pensionsordning for en selvstændig. Der er dog ingen tvivl om, at store engangsindskud kort før en separation eller skilsmisse altid vil forekomme suspekt – også for en selvstændig erhvervsdrivende – og dispositionen må på et efterfølgende skifte allerede af den grund vurderes nærmere.

Mange selvstændige vil ofte være tilbageholdende med at etablere en pensionsordning af hensyn til likviditeten i virksomheden, og derfor er det i PBL § 15A bestemt, at en selvstændig, der er over 55 år, og har drevet virksomhed i mindst 10 år, kan indbetale et engangsbeløb, der i 2007 udgør 2.363.800 kr., når virksomheden helt eller delvist ophører. Der er tale om en såkaldt ophørspension, hvor der er fuldt fradrag for indskuddet. Da de skattemæssige fradragsregler for pensionsindbetalinger ikke er afgørende for, om en pensionsrettighed er rimelig, vil et engangsindskud på en ophørspension heller ikke automatisk være rimeligt⁹¹. Det vil kræve en nærmere vurdering af, hvad der er sædvanligt ud fra virksomhedens økonomiske forhold. Dog vil en ophørspension efter PBL § 15A være rimelig i det omfang, den udlicer forskellen i ægtefællernes pensionsniveau, jf. nedenfor under pkt. 5.3.3. om opfyldningspension.

En selvstændig erhvervsdrivende ægtefælle vil i en skiftesituation være stillet forskelligt afhængigt af, om den pågældende har oprettet en ophørspension eller ej. Det anføres af Sys Roving og Grethe Opstrup, at denne forskel forekommer bizar⁹². Da det for alle ægtefæller – også de selvstændige – er en afgørende forudsætning for overhovedet at tale om forlodsudtagelse, at der reelt er foretaget en pensionsopsparing, forekommer udtalelsen uforståelig. Selvstændige er ikke de eneste, der står i et dilemma, når det skal afgøres, om der er plads i økonomien til at foretage en pensionsopsparing⁹³. Til sammenligning kan nævnes de lønmodtagere, der ikke er omfattet af en sædvanlig arbejdsmarkedspension, men som – i stedet for at oprette en tilsvarende pensionsordning – vælger at bruge indtægterne således, at familien har råd til at bo i et større hus – men med forventning om, at fortjenesten

⁹¹ Som angivet i Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 138. Jf. Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 32.

⁹² Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 138.

⁹³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 33.

fra et senere hussalg skal bruges til en pensionsordning for den pågældende. Denne lønmodtagerægtefælle har ligesom en selvstændig uden en ophørspension (eller anden pensionsordning) ikke nogen pensionsordning at udtage forlods på et skifte. Uligheder mellem ægtefællerne af den nævnte karakter kan kompenseres ved oprettelse af ægtepagt eller ved rimelighedskompensation efter § 16e, hvis de nærmere forudsætninger herfor er opfyldt, jf. under pkt. 7.2.

Når rimelighedsvurderingen skal foretages, er det klare udgangspunkt – som fremført under pkt. 5.2 – at man lægger vægt på indbetalingstidspunktet. Dette støttes endvidere af, at man sammenligner den selvstændiges indbetalinger med, hvad denne kunne have opsparet i pension med en rimelig lønudbetaling fra virksomheden, når det skal afgøres, om indbetalingerne har været sædvanlige. Det vil således ændre sig, hvad der er en rimelig lønudbetaling i takt med, at virksomheden udvikler sig. Samtidig må man imidlertid være opmærksom på, at den eneste retningslinie for rimelighedsvurderingen er, hvad der er rimeligt ud fra en *samlet* vurdering af virksomhedens økonomiske forhold, og det er usikkert, hvordan domstolene vil fortolke det. Derudover kan indbetalingerne som anført både være af svingende størrelse og regelmæssighed. Det vil herudfra være muligt for en selvstændig at indhente forsømte indbetalinger⁹⁴. Har en selvstændig fx haft nogle økonomisk dårlige år, og så derefter et rigtigt godt år, vil det på skiftetidspunktet være rimeligt ud fra virksomhedens økonomiske forhold, hvis den selvstændige det gode år har indbetalt et større beløb. Dog må det bemærkes, at dette giver selvstændige en mulighed for at indhente forsømte indbetalinger, som almindelige lønmodtagere ikke har. Det anføres, at dette vil give selvstændige mulighed for at planlægge en skilsmisse ved at kanalisere midler over på en pensionsordning kort før et skifte⁹⁵. Der ligger dog en begrænsning i dette eventuelle misbrug ved, at man lægger vægt på, hvad der svarer til en rimelig lønudbetaling for vedkommende. Indbetalinger herudover vil således være en ekstra pensionsopsparing, der skal deles, jf. § 16b, stk. 3.

Da det eneste, man har at gå ud fra ved selvstændige erhvervsdrivende, er, hvad der er rimeligt ud fra virksomhedens økonomiske forhold, er der ingen tvivl om, at rimelighedsvurderingen for selvstændige i højere grad vil være skønspræget – om end der ikke er tale om noget frit skøn. Rimelighedsvurderingen for selvstændige har således sine vanskeligheder, hvilket hovedsageligt skyldes, at de selvstændige er meget forskelligt stillet – nogle vil således foretage meget store pensionsopsparinger, mens andre slet ikke vil foretage nogen pensionsopsparing. Dette har forringet mulighederne for at lave en mere fast og forudsigelig regel. Den nærmere afklaring af, hvordan selvstændiges pensionsrettigheder skal behandles på et skifte, må afvente domstolenes stillingtagen.

⁹⁴ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16b, stk. 1.

⁹⁵ Se Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 57.

5.3.3. Retten til opfyldningspension

Pensionsindbetalinger udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension – eller hvad der svarer hertil – som har til formål at bringe den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle op på niveau med den anden ægtefælle, vil som udgangspunkt skulle anses som en del af en rimelig pensionsordning⁹⁶. Det betyder, at det som udgangspunkt kun er hos halvdelen af alle ægtefæller – nærmere bestemt hos de pensionsmæssigt bedst stillede ægtefæller – at det er nødvendigt at vurdere, om indbetalingerne har været sædvanlige og regelmæssige. De ægtefæller, der er bedst stillede i pensionsmæssig henseende, skal altså dele deres øvrige pensionsrettigheder, jf. § 16b, stk. 3, hvorimod en ekstra pensionsopsparing, der reducerer eller udligner forskellen i ægtefællernes pensionsniveau, som udgangspunkt vil være rimelig for den dårligst stillede ægtefælle. Denne adgang for den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle til forlods at udtage en ekstrapension kaldes i det følgende for opfyldningspension. Baggrunden er, at ægtefællen med den mindste pensionsopsparing som udgangspunkt ikke skal aflevere pensionsværdier til den anden⁹⁷, hvilket ville være tilfældet efter § 16b, stk. 3, hvis ikke der var adgang til at udtage en opfyldningspension forlods. Ægtefællerne får herved mulighed for pensionsmæssigt at blive mere ligestillede i en skiftesituation. Eftersom retten til at udtage en opfyldningspension forlods vil berøre mange skiftesituationer, er der i det følgende redegjort nærmere for, hvordan det afgøres, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle (pkt. 5.3.3.1) og hvad denne reelt kan udtage forlods som opfyldning (pkt. 5.3.3.2).

5.3.3.1. Afgørelsen af, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle

Har en ægtefælle en ekstra pensionsopsparing, er det yderst relevant at få klarlagt, om den pågældende ægtefælle er den pensionsmæssigt dårligst stillede, og dermed kan have ret til at udtage ekstrapensionen forlods som opfyldning.

Ved vurderingen af, hvem der er den dårligst stillede pensionsmæssigt, inddrager man kun de sædvanlige pensionsordninger, dvs. ekstrapensioner holdes udenfor denne vurdering⁹⁸. Har en mand en sædvanlig arbejdsmarkedspension på 600.000 kr., og har hustruen en sædvanlig arbejdsmarkedspension på 500.000 kr. + en ekstrapension på 200.000 kr., så er hustruen den dårligst stillede pensionsmæssigt. Hustruen kan dog kun udtage 100.000 kr. af sin ekstraopsparing forlods som opfyldning, da opfyldning kun kan foretages op til den anden ægtefælles niveau. Den øvrige værdi af hustruens ekstrapension skal deles mellem ægtefællerne.

Det må her understreges, at der hverken er holdepunkter for at antage, at ægtefællerne skal have lavet en aftale eller være enige om

⁹⁶ Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

⁹⁷ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 19.

⁹⁸ Betænkning nr. 1466/2005 s. 190 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 37 eksempel 6.

ekstraopsparingen for, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle kan udtage den forlods som opfyldning, men der må naturligvis ikke være tale om misbrug fra den dårligst stilledes side, jf. under pkt. 5.3.3.2⁹⁹.

Dernæst er spørgsmålet, på hvilket tidspunkt ægtefællen skal være den pensionsmæssigt dårligst stillede. Selvom indbetalingstidspunktet er det afgørende tidspunkt, når det skal vurderes, om en pensionsordning er sædvanlig og rimelig, skal det ikke anvendes, når det skal afgøres, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede. Har en ægtefælle ved siden af en sædvanlig arbejdsmarkedspension fx etableret en ratepension, mens vedkommende var den pensionsmæssigt dårligst stillede, kan ratepensionen ikke udtages forlods af ægtefællen, hvis denne på skiftet har overhalet den anden ægtefælle pensionsmæssigt. Årsagen er, at man kun skal vurdere, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede én gang – og ikke hver gang, der er foretaget en ekstraindbetaling. Lagde man vægt på indbetalingstidspunktet, ville begge ægtefæller på skiftet principielt have mulighed for at udtage opfyldningspension forlods, da det i løbet af et ægteskab kan skifte, hvem der henholdsvis er den pensionsmæssigt dårligst og bedst stillede ægtefælle.

Det fremgår ikke direkte af bemærkningerne eller betænkningen, om afgørelsen i stedet skal træffes ud fra forholdene på skiftetidspunktet eller på pensioneringstidspunktet. Udvalget har i sine overvejelser lagt vægt på, at afgrænsningen af, hvad der er rimelige pensionsrettigheder, tager hensyn til aldersforskelle mellem ægtefællerne¹⁰⁰. Det skyldes, at den ældre ægtefælle typisk vil have den største pensionsopsparing, men samtidig færre år til at opspare yderligere pension i. Det fremgår således, at man næppe får et reelt billede af en ægtefælles pensionsmæssige stilling uden at se på vedkommendes alder¹⁰¹. Ser man udelukkende på de pensionsmæssige forhold på skiftetidspunktet, får man ikke nødvendigvis det reelle billede af, hvem der er den dårligst stillede pensionsmæssigt.

Ex.: En mand på 55 år har på skiftetidspunktet en sædvanlig arbejdsmarkedspension på 800.000 kr. Hans hustru er 35 år og har en sædvanlig arbejdsmarkedspension på 500.000 kr. + en ratepension på 200.000 kr.

Begge ægtefæller udtager deres sædvanlige arbejdsmarkedspensioner forlods på et skifte. Det afgørende for, om hustruen kan udtage ratepensionen forlods, er, om hun er den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle, jf. dog også den nærmere vurdering af opfyldningspensionen under pkt. 5.3.3.2. Vurderer man forholdene på skiftetidspunktet, så er hustruen den dårligst stillede, da hendes sædvanlige arbejdsmarkedspension er 300.000 kr. mindre end mandens. Ser man derimod på forholdene på pensioneringstidspunktet, er der i eksemplet ingen tvivl

⁹⁹ Det fremgår af Forsikringsoplysningens pjece (2006) s. 5, at ægtefællerne skal være enige.

¹⁰⁰ Betænkning nr. 1466/2005 s. 173 og 188.

¹⁰¹ Betænkning nr. 1466/2005 s. 182.

om, at hustruen så vil være den pensionsmæssigt bedst stillede, da hun har 20 år mere at indbetale i end manden.

Udgangspunktet er først og fremmest, at ægtefællen skal være den pensionsmæssigt dårligst stillede på skiftetidspunktet¹⁰², men spørgsmålet er, om ægtefællen derudover *også* skal være den dårligst stillede på pensioneringstidspunktet. Dette vil – efter at man har fastslået, at en ægtefælle er den dårligst stillede på skiftetidspunktet – kræve en fremskrivning af pensionsordningernes værdi til pensioneringstidspunktet, hvilket ofte kan ses ud fra pensionstilsagnene¹⁰³. Samme fremgangsmåde indgår ved afgørelsen af, om en ægtefælle er urimeligt stillet og dermed berettiget til rimelighedskompensation efter § 16e, som forudsætter, at der er stor forskel på ægtefællernes pensionsværdier både på skiftetidspunktet og pensioneringstidspunktet, jf. under pkt. 7.2. Selvom fremskrivning anvendes som en del af afgørelsen om rimelighedskompensation efter § 16e, så er der dog den væsentlige forskel, at § 16e kun forventes anvendt i få tilfælde¹⁰⁴, hvorimod afgørelsen af, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede, altid vil være relevant, hvis en ægtefælle på et skifte har en ekstrapension. Samtidig er det fremført, at mindre forskelle i værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder ikke bør udlignes, da ulemperne ved udligning ofte er for store¹⁰⁵. I den forbindelse må man også huske på, at reglerne ikke tilsigter millimeterretfærdighed eller millimeterberegninger. Hertil kommer, at det har været et klart ønske ikke at skulle værdiansætte pensioner i større omfang end nødvendigt¹⁰⁶. Ud fra dette skal der som udgangspunkt ikke *også* foretages en vurdering af, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede på pensioneringstidspunktet. Dette skal ses i lyset af, at vurderingen af, hvem der er den pensionsmæssigt dårligst stillede, kun vil falde forskelligt ud på henholdsvis skiftetidspunktet og pensioneringstidspunktet, hvis der er stor aldersforskel mellem ægtefællerne¹⁰⁷.

Som det fremgår af eksemplet ovenfor, kan der dog forekomme tilfælde, hvor man må tage (et berettiget) hensyn til den ældre ægtefælle og også inddrage forholdene på pensioneringstidspunktet. Selvom det ikke fremgår direkte af bemærkningerne, må der således kunne ske en fremskrivning af pensionsværdierne til ægtefællernes forventede pensioneringstidspunkt, hvis der er stor aldersforskel mellem ægtefællerne, og den på skiftetidspunktet pensionsmæssigt dårligst stillede

¹⁰² Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 33.

¹⁰³ Betænkning nr. 1466/2005 s. 198. Se også Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8 REU L 146, hvor det nærmere beskrives, hvordan pensionsammenligning foretages ved § 16e både i relation til kapital- og ratepensioner og pensioner med løbende livsbetingede ydelser. Er der ikke brugbare informationer i pensionstilsagnet, kan man henvende sig til sit pensionsinstitut, jf. også Forsikringsoplysningens pjece (2006) s. 16.

¹⁰⁴ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 16.

¹⁰⁵ Betænkning nr. 1466/2005 s. 185.

¹⁰⁶ Betænkning nr. 1466/2005 s. 172 og 179 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 26.

¹⁰⁷ Se Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8, s. 3 REU L 146, hvor det fremgår, at en fremskrivning ofte ikke vil være nødvendig, hvis ægtefællerne har nogenlunde samme alder.

ægtefælle har en ekstrapension af en vis størrelse, der kan udtages forlods som opfyldning, jf. nærmere nedenfor i pkt. 5.3.3.2. Det vil imidlertid være relativt få tilfælde, hvor der både er stor aldersforskel mellem ægtefællerne, hvor den dårligst stillede ægtefælle har en ekstrapension af en vis størrelse, og hvor den dårligst stillede efter en fremskrivning af pensionsværdierne reelt er den pensionsmæssigt bedst stillede. Men situationen kan opstå som illustreret i eksemplet ovenfor. I eksemplet vil konsekvensen af den store aldersforskel være, at hustruen må dele sin ratepension med manden, da hun – efter en fremskrivning – ikke også er den pensionsmæssigt dårligst stillede på pensioneringstidspunktet.

5.3.3.2. *Hvad kan udtages forlods som opfyldning?*

Opfyldningspension er kun rimelig i det omfang, den udligner den værdimæssige forskel mellem ægtefællernes pensionsniveau – opfyldningspension herudover skal deles. Forlodsudtagelsen er for den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle således som udgangspunkt kun begrænset af ægtefællernes indbyrdes pensionsmæssige forhold – og ikke af hvad der er sædvanligt ud fra den pågældende ægtefælles uddannelses- og arbejdsmæssige situation – som tilfældet er for den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle. Selvom en opfyldningspension kun er begrænset af den værdimæssige forskel mellem ægtefællernes pensionsværdier, og opsparingen derfor ikke skal være foretaget ved sædvanlige og regelmæssige indbetalinger, er ægtefællen alligevel ikke helt frit stillet i relation til, hvordan opfyldningspensionen skal være foretaget for, at den kan udtages forlods¹⁰⁸. Der kan altså forekomme situationer, hvor ekstraindbetalinger fra den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle ikke kan udtages forlods som opfyldning, selvom ægtefællen stadig har den mindste pensionsopsparing. Af det følgende fremgår, hvad der skal til for, at en opfyldningspension anses for rimelig og dermed kan udtages forlods.

Når det skal fastlægges, om en opfyldningspension kan udtages forlods af den pensionsmæssigt dårligst stillede, lægger man vægt på ægtefællernes samlede situation. Det er underforstået, at indbetalingerne størrelsemæssigt vil kunne fravige, hvad der forstås ved en sædvanlig pensionsordning. Det afgørende kriterium er, om ægtefællernes økonomiske forhold *tilsiger* en sådan ekstra opsparing¹⁰⁹. På den baggrund opstiller Irene Nørgaard en formodningsregel, hvorefter formodningen er, at de økonomiske forhold har været til en ekstra opsparing, hvis den rent faktisk er foretaget¹¹⁰. Typisk vil man kun prioritere at spare ekstra op til alderdommen, hvis der er luft i økonomien til det. Eftersom der blot er tale om en formodning, vil det være muligt for den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle at komme igennem med, at ægtefællernes økonomi har været så anstrengt fx i form af et meget ringe økonomisk råderum eller store lån, at en ekstra opsparing

¹⁰⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettighedens behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34. Se også Lisbeth Faurdal i TFA 2007 s. 59.

¹⁰⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23.

¹¹⁰ Nørgaard, Irene: Pensionsrettighedens behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34.

ikke skal kunne udtages forlods som opfyldning. Økonomien kan i øvrigt ikke antages at have været til en ekstra opsparing, hvis denne er foretaget ved låneoptagelse¹¹¹.

At ægtefællernes økonomiske forhold har tilladt en ekstra pensionsopsparing for den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle, er dog ikke ensbetydende med, at den altid på skiftet vil kunne udtages forlods som opfyldning. Man må i disse situationer beskytte den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle mod, at den anden ægtefælle misbruger adgangen til at udtage opfyldningspension forlods. I den forbindelse ser man på, hvordan opsparingen er foretaget¹¹². Det fremgår ikke, at indbetalingerne skal være foretaget regelmæssigt, men der er ingen tvivl om, at den dårligst stillede ægtefælle vil være stillet bedre bevismæssigt, hvis det er tilfældet. Det vil eksempelvis være en rimelig opfyldningspension, hvis der er tale om frivilligt forhøjede indbetalinger på en sædvanlig arbejdsmarkedspension eller *jævnlig* indskud på en privattegnede supplerende kapital- eller ratepension op til den skattemæssigt fradragsberettigede grænse¹¹³.

Det er beskrevet ovenfor i pkt. 5.2, at manglende pensionsindbetalinger som udgangspunkt ikke kan indhentes senere, uanset hvad årsagen er til, at indbetalingerne mangler. Dette gælder imidlertid kun for den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle, da den anden ægtefælle ikke skal affinde sig med, at den bedst stillede ægtefælle – udover at have den største pensionsopsparing – også kan udtage en ekstraopsparing forlods, uanset ekstraopsparingen i andre sammenhænge vil kunne karakteriseres som rimelig¹¹⁴. Har den dårligst stillede ægtefælle derimod foretaget indbetalinger for at kompensere for, at vedkommende er trådt sent ind på arbejdsmarkedet, er påbegyndt pensionsopsparingen sent, at der har været beskedne eller ingen pensionsdækning indenfor ægtefællens arbejdsområde, at ægtefællen har været syg, arbejdsløs eller andet, vil indbetalingerne som udgangspunkt skulle anses som en del af en rimelig pensionsordning. Dette hænger sammen med, at indbetalingerne på en opfyldningspension både kan være af forskellig størrelse og ikke behøver at være foretaget regelmæssigt, samt at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle som udgangspunkt ikke skal aflevere pensionsværdier til den anden¹¹⁵.

Selvom indbetalingerne på en opfyldningspension ikke skal være regelmæssige, står den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle ringere, når opfyldningen er sket ved større enkeltstående indskud, uanset ægtefællernes økonomiske forhold sagtens har kunnet bære ekstraopsparingen. Årsagen er, at man må beskytte den bedst stillede

¹¹¹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34-35.

¹¹² Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34.

¹¹³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34. Da de skattemæssige fradragsregler ikke er afgørende for forlodsudtagelsen, må udtalelsen forstås som et eksempel på en acceptabel opsparingsmåde, hvis ægtefællernes økonomi i øvrigt tilsiger en ekstra opsparing.

¹¹⁴ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 15 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 190.

¹¹⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 19.

ægtefælle mod, at den anden ægtefælle misbruger retten til opfyldningspension til at flytte fællesejemidler væk fra ligedelingen i stedet for at sikre vedkommendes aldersforsørgelse¹¹⁶. I den forbindelse vil størrelsen, den tidsmæssige sammenhæng med skiftet og den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælles kendskab til indskuddet have betydning. Der skal foretages en vurdering af indskuddet, der både tager højde for adgangen til at forlods udtage en opfyldningspension, og samtidig forhindrer, at adgangen misbruges. Det er således oplagt, at jo tættere indskuddet er på skiftetidspunktet, desto mere sandsynligt er det, at den dårligst stillede ægtefælle har haft tankerne på andet end sikring af vedkommendes aldersforsørgelse. Det samme gælder jo større indskuddet er. Irene Nørgaard fremhæver i den forbindelse, at større enkeltstående indskud, der har gjort pensionsordningen uforholdsmæssig stor, ikke uden videre bør anses for rimelig *i sin helhed*¹¹⁷. Herved åbnes der op for en mellemløsning, hvor en del af det store indskud vil blive anset som rimelig opfyldning, der kan udtages forlods, mens den anden del må deles på skiftet. Kommer en ægtefælle, der er den pensionsmæssigt dårligst stillede, i besiddelse af et stort beløb, og ønsker vedkommende at udligne forskelle i ægtefællernes aldersopsparing, må det derfor anbefales ægtefællen at foretage indbetalingerne etapevis. Udgangspunktet er som nævnt, at retten til at udtage opfyldningspension forlods ikke kræver nogen aftale mellem ægtefællerne, men det er klart, at den bedst stillede ægtefælle ofte vil være bekendt med et stort indskud. Er den bedst stillede ægtefælle indforstået med opfyldningen¹¹⁸, vil denne få svært ved efterfølgende at få medhold i, at opfyldningspensionen skal lignedes, medmindre skiftet følger relativt hurtigt efter indskuddet.

I en skiftesituation vil man se på, om den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle har sparet sædvanligt og regelmæssigt op, og har den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle pensionsværdier for mindre end dette, vil man formentligt som udgangspunkt ikke foretage sig mere. Ønsker den bedst stillede ægtefælle, at en opfyldningspension skal inddrages under delingen, må denne enten afkræfte formodningen for, at ægtefællernes økonomi var til en ekstra opsparing, eller gøre gældende, at den dårligst stillede ægtefælle har misbrugt adgangen til opfyldningspension ved at foretage større enkeltstående indskud.

¹¹⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 34.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Se til sammenligning Nørgaard, Irene: Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af Særejereformen i 1990 s. 392, hvor det anføres, at en ægtefælle ikke kan rejse et vederlagskrav, jf. § 23, stk. 1, hvis den ikke-disponerende ægtefælle enten på forhånd er indforstået med en disposition eller efterfølgende accepterer denne.

5.3.4. Korterevarende ægteskaber¹¹⁹

Ved ægteskaber, der har været af kortere varighed, udtages alle pensionsrettigheder forlods, jf. § 16c, stk. 1. Bestemmelsen gentager ikke § 16b's krav om, at pensionsrettighederne skal være rimelige, hvilket indebærer, at hver ægtefælle udtager hver sine pensionsrettigheder forlods, uanset om indbetalingerne har været sædvanlige og regelmæssige. Både frivilligt forhøjede indbetalinger, engangssindskud og pensionsordninger, der er tegnet som et supplement, vil således som udgangspunkt kunne udtages forlods på et skifte. Et ægteskab anses for at have været af kortere varighed, hvis det har været mindre end ca. 5 år, hvorved der som udgangspunkt ikke tages hensyn til forudgående samliv. For at undgå urimeligheder kan et forudgående samliv med et økonomisk fællesskab af nogen længde dog medregnes¹²⁰. Bestemmelsen er blevet kritiseret for at fravige udgangspunktet om, at retsvirkningerne af et ægteskab indtræder ved ægteskabets indgåelse, ved at indføre en 5-årig frist for pensioner¹²¹. Som beskrevet i kap. 3 er bestemmelsen udtryk for et klart valg fra udvalgets side om, at pensioner var og er særlige rettigheder, der ikke kan sidestilles med øvrige aktiver i formuefællesskabet.

Ved afgørelsen af, hvornår et ægteskab har været korterevarende, henvises der adskillige gange til FSKL § 69a som et eksempel på, at et korterevarende ægteskab efter § 16c skal forstås som mindre end ca. 5 år¹²². FSKL § 69a indeholder en skævdelingsregel, hvorefter lighedsprincippet på et skifte kan fraviges, hvis ægteskabet har været korterevarende, således at der kan ske en skævdeling, hvis skifteretten skønner det. Tidsmæssigt kan der dog ikke lægges det samme i betydningen korterevarende, da forudgående samliv kan medregnes ved FSKL § 69a men som udgangspunkt ikke ved § 16c¹²³. Det forekommer umiddelbart mindre oplagt, at man ved § 16c ikke skal tage hensyn til forudgående samliv i modsætning til både FSKL § 69a og RVL § 16e om rimelighedskompensation. Forklaringen er, at reglen forfølger et pensionspolitisk formål og udgør en forenkling af regelsættet¹²⁴.

Konsekvensen af § 16c, stk. 1 er, at bestemmelsen i § 16b, stk. 3 om, at alle øvrige pensionsrettigheder skal deles, ikke gælder for ægteskaber af kortere varighed. Det betyder, at når ægtefæller fx af skattemæssige årsager foretager en ekstraopsparing hos den ene af ægtefællerne i tillid til, at ekstraopsparingen skal deles ved et eventuelt

¹¹⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24, Betænkning nr. 1466/2005 s. 191-192 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 40-42.

¹²⁰ Betænkning nr. 1466/2005 s. 191. Det er usikkert, hvilken længde det forudgående samliv skal have for at være af "nogen længde".

¹²¹ Danske Familieretsadvokaters hørings svar, jf. Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 12, s. 5 REU L 146.

¹²² Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 1, 7 og 13 REU L 146.

¹²³ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16c, stk. 1.

¹²⁴ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 41 og Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8, s. 1 REU L 146. Se desuden www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 16, som er kritisk overfor, at forudgående samliv ikke tæller med.

skifte, så må de være opmærksomme på, at dette ikke gælder, hvis ægteskabet ikke varer mere end ca. 5 år¹²⁵. I så fald vil ejerægtefællen nemlig kunne udtage ekstrapensionen forlods. RVL § 16b, stk. 3 forudsætter altså, at ægteskabet varer mere end ca. 5 år, hvilket man af gode grunde ikke kan vide på forhånd. Denne retsstilling kan kun forhindres ved, at man enten undlader kun at foretage en ekstraopsparing hos den ene ægtefælle, eller ved at man opretter ægtepagt om, at en ekstrapension skal deles¹²⁶.

Selvom det ikke har nogen betydning, om en pensionsrettighed er foretaget ved sædvanlige og regelmæssige indbetalinger ved anvendelsen af § 16c, stk. 1, så har indbetalingernes størrelse, mønster og tidspunkt stadig en vis betydning. Årsagen er, at der er mulighed for at rejse et vederlagskrav i medfør af RVL § 23, stk. 1, hvilket skal forhindre misbrug af, at der ikke foretages nogen rimelighedsvurdering ved ægteskaber af kortere varighed. Der kan ikke længere rejses vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 2 i tilfælde af, at en ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til at forbedre sine pensionsrettigheder, da § 23, stk. 2 er ophævet for så vidt angår pensionsrettigheder efter §§ 16a-c, jf. § 23, stk. 4. Dette er en konsekvensændring, der indebærer, at der ikke kan rejses vederlagskrav for pensionsopsparing, der kan udtages forlods, da forlodsudtagelsen i så fald vil miste sin virkning. Ved fastlæggelsen af, om der kan rejses et vederlagskrav efter § 23, stk. 1, skal der lægges vægt på størrelsen af indbetalingerne, om disse fraviger ægtefællens sædvanlige indbetalingsmønster, og om etableringen er foretaget på et tidspunkt, hvor separationen eller skilsmissen var nært forestående¹²⁷. Det afgørende er således, om indbetalingerne er uforholdsmæssigt store og/eller udtryk for en illoyal adfærd. Typisk vil større engangsindskud således kunne være omfattet af § 23, stk. 1. Efter den traditionelle opfattelse af § 23, stk. 1's anvendelsesområde er det en betingelse, at dispositionen har medført en væsentlig formindskelse af bodelen, hvilket som udgangspunkt beror på en sammenligning på dispositionstidspunktet af bodelens størrelse før og efter dispositionen¹²⁸. Om der i dag – efter ophævelsen af § 23, stk. 2 vedrørende pensionsrettigheder – skal det samme til som tidligere for, at der er tale om en væsentlig bodelformindskelse, er ikke ganske klart. Linda Nielsen har fremhævet, at § 23, stk. 1 bør få en renæssance ”i tilfælde hvor der ensidigt på illoyal vis etableres betydelige pensionsordninger, der er undtaget fra ligedeling”¹²⁹. Dette skyldes, at reglerne efter hendes opfattelse ellers vil være for lette at misbruge.

Udover § 23, stk. 1 er en ægtefælles kompensationsmuligheder begrænsede, når ægteskabet har været af kortere varighed. Således vil der kun sjældent blive tildelt en kompensation efter ÆL § 56, 2. pkt.,

¹²⁵ Dette fremgår ikke af Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 23-24.

¹²⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 41 note 37 og s. 86. Ægtefællerne kan dog i medfør af § 16h, stk. 2 kun oprette ægtepagt om, at kapital- eller ratepensioner ol. skal deles.

¹²⁷ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 41.

¹²⁸ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 427.

¹²⁹ Nielsen, Linda: Familieretten s. 242.

hvis ægteskabet har været kortere end ca. 5 år¹³⁰. En ægtefælle bevarer dog – på trods af at ægteskabet har været af kortere varighed – sin ret til at rejse krav om fællesskabskompensation efter § 16d. RVL § 16d skal imidlertid ikke anvendes på mindre pensionstab, og som følge heraf er der indsat nogle begrænsninger i kompensationsadgangen, jf. nærmere under pkt. 7.1, som indebærer, at § 16d formentligt kun sjældent vil blive anvendt ved korterevarende ægteskaber¹³¹.

6. Særejeægtepakter og konsekvenserne heraf

Når man behandler forlodsudtagelsen af pensionsrettigheder på et skifte, må man være opmærksom på, at det også er muligt at udtage en pensionsrettighed forlods, hvis ægtefællerne i en ægtepagt har aftalt, at pensionsrettigheden skal være særeje, jf. § 16h, stk. 1. Umiddelbart kan det forekomme overflødigt at lave en særejeægtepagt, da alle rimelige pensionsrettigheder i forvejen i medfør af § 16b, stk. 1 kan udtages forlods. En særejeægtepagt kan dog have interesse, hvis en ægtefælle har en ekstrapension, jf. § 16b, stk. 3, der også ønskes udtaget forlods på skiftet, eller hvis ægtefællerne vil undgå kompensationsreglerne i §§ 16d-e¹³². I det følgende ses der nærmere på særejeægtepakterne, og hvilke konsekvenser forlodsudtagelsen af en særejepension har for ægtefællerne.

En pensionsrettighed, der er gjort til særeje, kan som nævnt udtages forlods på skiftet som andet særeje, og derved finder reglerne i §§ 16b-e ikke anvendelse på rettigheden, da disse regler kun finder anvendelse på fællesejepensionsrettigheder¹³³. Ægtefællerne kan ikke i en ægtepagt aftale, at eksempelvis kompensationsreglerne fortsat skal finde anvendelse på en særejepension. Dette hænger sammen med, at ægtefællernes aftalemuligheder under ægteskabet vedrørende delingen af pensionsrettigheder er fastsat i § 16h, der er præceptiv¹³⁴. Ifølge § 16h kan ægtefællerne således i en ægtepagt bestemme, at en pensionsrettighed – i overensstemmelse med RVL § 28 – skal være særeje, eller at værdien af en pensionsrettighed, der har karakter af en

¹³⁰ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 276.

¹³¹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24.

¹³² Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 76 og Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 136.

¹³³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 23-24 og 87.

¹³⁴ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 74.

kapital- eller ratepension, skal deles¹³⁵. Derudover kan ægtefællerne ikke fravige retsvirkningerne af det valgte¹³⁶.

Har en ægtefælle – udover en særejepension – andre (fælles- eje)pensionsrettigheder, vil disse også kunne udtages forlods, i det omfang de er rimelige, jf. § 16b, og ved denne vurdering tages der *ikke* hensyn til særejepensionen¹³⁷. Det er vigtigt, at ægtefællerne er opmærksomme på dette, og det anbefales derfor, at samtlige ægtefællernes pensionsrettigheder indgår i overvejelserne, når der oprettes ægtepagt om pensionsrettigheder¹³⁸. I den sammenhæng skal det nævnes, at ægtefællerne ikke selv i en ægtepagt kan definere, hvad der i deres ægteskab skal forstås som en rimelig eller ikke-rimelig pensionsrettighed¹³⁹, eller hvornår deres ægteskab har været af kortere varighed mv. Ønsker ægtefællerne ikke den deling, som følger af fortolkningen af disse begreber, må de ud fra de lovhjemlede muligheder i § 16h i en ægtepagt aftale en løsning, der tilfredsstiller deres behov.

Ser man nærmere på omfanget af forlodsudtagelsen af en særejepension, så afhænger det af, hvilken formueordning ægtefællerne har valgt, jf. RVL § 28, og om særejeægtepagten også omfatter fremtidige indbetalinger¹⁴⁰. Tidligere afviste man ægtepagter, hvis en ægtefælle selv kunne forøge sit særeje med fællesejemidler. Denne praksis fandt udvalget imidlertid uhensigtsmæssig, hovedsageligt fordi alle fremtidige rimelige indbetalinger i forvejen også ville kunne udtages forlods, jf. § 16b, stk. 1. Hertil kommer, at man ved at give mulighed for, at fremtidige indbetalinger også kan gøres til særeje, kan undgå nogle af de problemer, der kan være forbundet med at adskille særejemidler fra fællesejemidler, når der er sket en sammenblanding heraf på en pensionsrettighed¹⁴¹.

Det vil afhænge af en fortolkning af ægtepagtens ordlyd, om fremtidige indbetalinger også skal være omfattet af særejet. Skriver ægtefællerne imidlertid, at: ”Pensionsrettigheden skal være særeje”, vil særejet som udgangspunkt også omfatte fremtidige indbetalinger,

¹³⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 78 og Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8 og 35 REU L 146. Lighedeling kan således i en ægtepagt aftales for værdien af selvpensioneringskonti, indeståender i LD, SP-ratepensioner, indeksordninger, der er tegnet som rateordninger mv. Det kritiseres på www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 26, at der ikke kan aftales lighedeling af de samme pensionsrettigheder, som kan gøres til særeje.

¹³⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 74. Til sammenligning kan nævnes, at ægtefællerne heller ikke kan fravige retsvirkningerne af en valgt formueordning efter RVL § 28. Når man vælger formueordning, er der således tale om en pakkedøsning, jf. Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 398.

¹³⁷ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 35 og 87.

¹³⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 76 og 87.

¹³⁹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 86.

¹⁴⁰ Betænkning nr. 1466/2005 s. 207 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 17.

¹⁴¹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 77.

men det er dog ønskeligt, at ægtefællerne tager mere præcist stilling hertil¹⁴².

Fremtidige indbetalinger på en særejepension, der også er omfattet af særejet, er ikke begrænset af rimelighedsvurderingen i § 16b. Det kan derfor være fristende for en ægtefælle i ægtepagten at kræve et loft over, hvor stor en del af den anden ægtefælles fremtidige indbetalinger, der kan gøres til særeje for således at have bedre styr på omfanget af særejet¹⁴³. Sådanne bestemmelser vil imidlertid indebære et sumsæreje, hvilket formentligt vil være ugyldigt¹⁴⁴. I de tilfælde, hvor den anden ægtefælle har foretaget uforholdsmæssigt store indbetalinger på en særejepension, kan en ægtefælle i stedet rejse et vederlagskrav, jf. RVL § 23, stk. 1. Som nævnt kan der ikke rejses vederlagskrav efter § 23, stk. 2, da denne bestemmelse er ophævet vedrørende pensionsrettigheder, jf. stk. 4¹⁴⁵. Når det skal bedømmes, om der er tale om et misbrug, der berettiger til et vederlagskrav efter § 23, stk. 1, ser man altså på størrelsen af de fremtidige indbetalinger, men man vil formentligt også skulle se på, om indbetalingsmønsteret har ændret sig væsentligt efter indgåelsen af særejeægtepagten eller op til en skilsmisse. Dog må man – som nævnt under pkt. 5.3.4 – være opmærksom på, at det er en betingelse for at anvende § 23, stk. 1, at dispositionen har medført en væsentlig formindskelse af bodelen, hvilket som udgangspunkt beror på en sammenligning på dispositionstidspunktet af bodelens størrelse før og efter dispositionen¹⁴⁶. Dette begrænser umiddelbart adgangen til vederlagskrav, men det er uvist, om fortolkningen af § 23, stk. 1 vedrørende pensionsrettigheder vil være helt den samme efter den 1. januar 2007¹⁴⁷.

Endelig skal det nævnes, at en ægtefælle fortsat har mulighed for at få en kompensation efter ÆL § 56, hvis den anden ægtefælle udtager en særejepension forlods, under forudsætning af, at ægtefællen på skiftet ellers vil være stillet urimeligt ringe i økonomisk henseende, og hvis de øvrige betingelser i bestemmelsen er opfyldt. Reglen er endnu ikke set anvendt ved pensionsrettigheder, men den forventes at kunne få stigende betydning i takt med, at pensionsformuen stiger¹⁴⁸.

¹⁴² Bemærkninger til Lovforslag 146 s. 28 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 77.

¹⁴³ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16h, stk. 1.

¹⁴⁴ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 373 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 78. På www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16h, stk. 1 argumenteres for, at det bør være muligt at beløbsbegrænse de fremtidige indskud. Se også www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 24.

¹⁴⁵ Det fremgår ikke af § 23 stk. 4's ordlyd, at vederlagskrav efter stk. 2 ikke kan rejses vedrørende fremtidige særejeindbetalinger på en særejepension, men det fremgår klart af Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 28.

¹⁴⁶ Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret s. 427.

¹⁴⁷ Nielsen, Linda: Familieretten s. 242.

¹⁴⁸ Betænkning nr. 1466/2005 s. 105 og 184-185.

7. Samspillet mellem forlodsudtagelsen og kompensationsmulighederne i retsvirkningslovens §§ 16d-e

Som nævnt i kap. 3 har man valgt et pensionspolitisk udgangspunkt i og med, at alle rimelige pensionsrettigheder kan udtages forlods, jf. § 16b, stk. 1. For at afbøde eventuelle urimelige konsekvenser heraf og for at få et regelsæt, der tilgodeser både pensionspolitiske og familiepoltiske hensyn, er der indført to kompensationsmuligheder i §§ 16d-e¹⁴⁹. De to bestemmelser skal sikre, at en ægtefælle ikke alene skal bære de pensionsmæssige konsekvenser af den måde, ægtefællerne har valgt at indrette sig på, og at en ægtefælle ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende på skiftet. De følgende to afsnit skal kort redegøre for reglernes anvendelse og begrænsninger, samt illustrere i hvilket omfang det har betydning for adgangen til kompensation og dennes eventuelle størrelse, at en ægtefælle på skiftet har pensionsrettigheder, der kan udtages forlods.

7.1. Fællesskabskompensation

En ægtefælle kan rejse et fællesskabskompensationskrav, hvis ægtefællen af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været fraværende fra arbejdsmarkedet, og som følge heraf har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsopsparing for den pågældende, jf. § 16d, stk. 1. Ifølge bemærkningerne bør der ikke ydes kompensation i videre omfang, end at den berettigede ægtefælles samlede pension værdimæssigt bringes på niveau med den anden ægtefælles samlede pension¹⁵⁰. Selvom det således ikke fremgår direkte af § 16d's ordlyd, må en ægtefælle, der rejser krav om fællesskabskompensation, ikke være den pensionsmæssigt bedst stillede. Dette hænger sammen med udgangspunktet om, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle ikke skal aflevere pensionsværdier til den anden¹⁵¹.

Som nævnt under pkt. 5.3.3 er det som udgangspunkt ikke nødvendigt at vurdere, om den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælles pensionsrettigheder er rimelige ud fra den pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation, da den dårligst stillede ægtefælle kan spare op til den anden ægtefælles pensionsniveau. Rejser den dårligst stillede ægtefælle imidlertid krav om fællesskabskompensation, er det nødvendigt at se på, hvad der skønsmæssigt ville have været en rimelig pensionsopsparing ud fra den pågældende ægtefælles erhverv og uddannelse uden fællesskabsadfærden¹⁵². Årsagen er, at en ægtefælle efter § 16d, stk. 1, nr. 1 kun kompenseres for manglende *rimelig* pensionsopsparing, men ikke for manglende pensionsindbetalinger herudover. Har en ægtefælle således været vant til at spare mere op i pension, end hvad der er en rimelig pensionsopsparing for vedkom-

¹⁴⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 16.

¹⁵⁰ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 25.

¹⁵¹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 19.

¹⁵² Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 43.

mende, kan ægtefællen altså ikke få kompensation, hvis denne i en periode af hensyn til familien har foretaget en pensionsopsparing, der var mindre end vanligt, men ikke mindre end hvad der svarer til en rimelig pensionsopsparing for den pågældende.

Den mindre pensionsopsparing skal som nævnt skyldes helt eller delvis fravær fra arbejdsmarkedet af hensyn til familien eller den anden ægtefælle, jf. § 16d, stk. 1, nr. 2. Der skal således være sammenhæng mellem fællesskabsadfærden og den mindre pensionsopsparing. Det bør ikke give anledning til nævneværdige problemer at finde årsagen til den manglende pensionsopsparing¹⁵³, men det kan ikke udelukkes, at der i enkelte situationer vil kunne opstå tvivl. Det kan eksempelvis være vanskeligt at fastslå, om en ægtefælle er fraværende fra arbejdsmarkedet pga. høj arbejdsløshed indenfor dennes uddannelses- og arbejdsmæssige område, pga. børn eller om det er en kombination af disse omstændigheder, der har forårsaget fraværet¹⁵⁴. Mindreårige børn vil dog skabe en formodning for, at der er tale om fællesskabsadfærd¹⁵⁵, men denne formodning kan ud fra en konkret vurdering af de faktiske forhold afkræftes.

En ægtefælle er som udgangspunkt berettiget til fællesskabskompensation, hvis denne opfylder betingelserne i § 16d, stk. 1. Da § 16d er en erstatningslignende regel, er ægtefællernes øvrige pensionsmæssige og økonomiske forhold som udgangspunkt irrelevante. Ifølge bemærkningerne kan der dog forekomme situationer, hvor disse forhold må inddrages, og hvor de kan føre til, at en fællesskabskompensation ikke vil være rimelig¹⁵⁶. Om ægtefællen reelt modtager en kompensation for fællesskabsadfærden på skiftet, afhænger først og fremmest af de begrænsninger, der følger af § 16d, stk. 2 og bemærkningerne hertil.

Ifølge § 16d, stk. 2 kan kompensationen højst udgøre halvdelen af den værdimæssige forskel mellem ægtefællernes pensionsopsparing under ægteskabet af fællesejemidler. Ægtefællen skal altså ikke kun have foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsopsparing for den pågældende, være den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle, men også *under ægteskabet* have opsparet mindre i pension af fællesejemidler end den anden ægtefælle¹⁵⁷, hvilket dog oftest vil være sammenfaldende med, at ægtefællen er den pensionsmæssigt dårligst stillede. Derudover må man se på, om ægtefællerne ved ægtepagt har aftalt særeje, jf. § 16h, stk. 1. Fællesskabskompensation forudsætter nemlig, at den forpligtede ægtefælle under ægteskabet har foretaget pensionsindbetalinger med *fællesejemidler*, dvs. enten på en fællesejepension eller på en særejepension, hvor de fremtidige indbetalinger ikke er gjort til særeje. Er dette ikke

¹⁵³ Betænkning nr. 1466/2005 s. 193 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 43.

¹⁵⁴ Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16d, stk. 1.

¹⁵⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 43.

¹⁵⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 45, Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 25 og Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 175.

¹⁵⁷ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24.

tilfældet, skal ægtefællen ikke betale kompensation, jf. § 16d¹⁵⁸. At den forpligtede ægtefælle derimod kun har en rimelig fællesejepensionsordning, jf. § 16b, stk. 1, ændrer ikke på ægtefællens kompensationsforpligtelse. Da forskellen mellem ægtefællernes fællesejendbetalinger er afgørende for kompensationens størrelse, har det også betydning, om den berettigede ægtefælles pensioner er særeje. Har den berettigede ægtefælle ikke foretaget nogen fællesejepensionsopsparing, vil kompensationen således kunne blive større¹⁵⁹. I mange tilfælde vil formålet med en særejeægtepagt dog være at undgå kompensationsreglerne i §§ 16d-e, og derfor antages det, at en ægtefælle ikke kan få kompensation for manglende indbetalinger, der ligger forud for ægtepagten, da ægtepagten antages at gøre op med den pensionsmæssige stilling mellem ægtefællerne frem til oprettelsestidspunktet¹⁶⁰.

Derudover er der i bemærkningerne indført en bagatelgrænse, hvorefter den manglende pensionsopsparing skal svare til op mod 2 års pensionsindbetalinger for en fuldtidsforsikret, før fællesskabskompensation bliver aktuel¹⁶¹. En ægtefælle på nedsat tid skal altså typisk have været på nedsat tid i en del år, før den manglende pensionsopsparing svarer til 2 års pensionsindbetalinger for en fuldtidsforsikret¹⁶². Denne bagatelgrænse og det faktum, at fællesskabsadfærd udvist før ægteskabets indgåelse ikke har betydning, medfører, at § 16d vil få begrænset betydning ved ægteskaber af kortere varighed¹⁶³.

Bagatelgrænsen indebærer desuden, at det kan være mere fordelagtigt for den kompensationsberettigede ægtefælle at foretage en ekstra opsparing i stedet. Det hænger sammen med, at al ekstra opsparing, der kompenserer fællesskabsadfærd, anses for rimelig opsparing, jf. § 16b, stk. 1 – også selvom pensionstabet er mindre, end hvad der svarer til 2 års indbetalinger for en fuldtidsforsikret¹⁶⁴. Selvom den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle i forvejen kan udtage en ekstrapension forlods som opfyldning, forøges forlodsudtagelsen ikke af fællesskabsadfærd. En ægtefælle kan således ikke udtage en ekstrapension forlods som opfyldning – og *herudover* samtidig kræve fællesskabskompensation af den anden ægtefælle¹⁶⁵. Dette ville medføre, at den bedst stillede ægtefælle alene skulle bære de pensionsmæssige konsekvenser af fællesskabsadfærden. Tabet bør imidlertid bæres af

¹⁵⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 42, 46 og 88.

¹⁵⁹ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 88.

¹⁶⁰ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 46.

¹⁶¹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 13 og 25.

¹⁶² Se www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16d, stk. 1 eksempel 1.

¹⁶³ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 24 og www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16d, stk. 1.

¹⁶⁴ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 33 og 47 inkl. note 46.

¹⁶⁵ Se Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 48 eksempel 2.

ægtefællerne i fællesskab, og derfor skal ægtefællens ekstrapensioner inddrages¹⁶⁶.

En ekstrapension, der kompenserer fællesskabsadfærd, vil formentligt ikke være underlagt de samme begrænsninger som en opfyldningspension for at kunne udtages forlods. Det er således ikke nødvendigt, at ægtefællernes økonomiske forhold i samme grad har tilsagt en ekstra opsparing, da den dårligst stillede ægtefælle i modsat fald ville have et kompensationskrav. Dækker ekstrapensionen ikke fuldt ud pensionstabet, kan ægtefællen rejse et kompensationskrav for det manglende¹⁶⁷.

En ekstrapension er ikke kun en fordel for den berettigede ægtefælle, hvor den manglende pensionsopsparing ikke svarer til 2 års indbetalinger for en fuldtidsforsikret. En ekstrapension vil også være en fordel for den berettigede ægtefælle, hvis den anden ægtefælle er insolvent. Dette skyldes, at en insolvent ægtefælle ikke er forpligtet til at betale kompensation, jf. princippet i FSKL § 68, stk. 1¹⁶⁸, men den berettigede ægtefælle vil i stedet kunne udtage en ekstrapension forlods i det omfang, den kompenserer fællesskabsadfærden – og derudover i det omfang der er tale om rimelig opfyldning. Ligger fællesskabsadfærden forud for ægteskabets indgåelse, vil en ekstrapension også være mere fordelagtig. Årsagen er, at en ægtefælle ifølge § 16d's ordlyd ikke kompenseres for fællesskabsadfærd, der ligger forud for ægteskabet, hvorimod en ægtefælle, der er den pensionsmæssigt dårligst stillede, som udgangspunkt kan udtage en ekstrapension som opfyldning – også selvom den udligner forskelle, der er opstået før ægteskabet.

Af hensyn til de dårligst stillede ægtefæller, der hverken har en ekstrapension eller er berettiget til rimelighedskompensation efter § 16e pga. ægteskabets længde, burde man nok have overvejet en lavere bagatelgrænse.

Når en ægtefælle rejser krav om fællesskabskompensation, bliver man således nødt til at inddrage vedkommendes pensionsrettigheder i bedømmelsen. Den forpligtede ægtefælles pensionsrettigheder må til gengæld inddrages i fastlæggelsen af størrelsen af kompensationen. Som beskrevet er der en del begrænsninger knyttet til § 16d, og i flere tilfælde kan det være en fordel for den berettigede ægtefælle at foretage en ekstrapension frem for at regne med en fællesskabskompensation.

7.2. Rimelighedskompensation

Rimelighedskompensation efter § 16e kræver først og fremmest, at ægteskabet har været af længere varighed, hvilket forstås som 15 år eller mere, hvorved der kan tages hensyn til et forudgående samliv med

¹⁶⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 47 og www.synopsis.dk. kommentaren til RVL § 16d, stk. 1.

¹⁶⁷ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 33 og 47.

¹⁶⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 46 og Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 25. Se www.synopsis.dk. Oversigt over 29 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006 pkt. 20, som er kritisk over for dette.

økonomisk fællesskab¹⁶⁹. Bestemmelsen er et supplement til § 16b, og den skal sikre, at en ægtefælle ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende som følge af, at alle rimelige pensionsrettigheder kan udtages forlods¹⁷⁰. En ægtefælle vil være stillet urimeligt pensionsmæssigt, hvis der er stor forskel mellem ægtefællernes pensionsværdier, og hvis ægtefællen ikke selv har en pension af en vis størrelse¹⁷¹.

Forskellen mellem ægtefællernes pensionsværdier undersøges ved først at sammenligne ægtefællernes forlods udtagne pensionsrettigheder på skiftetidspunktet¹⁷². Er forskellen stor, fremskrives ægtefællernes pensioner med de forventede fremtidige indbetalinger til pensioneringstidspunktet, hvor forskellen også skal være stor, og herefter omregnes pensionsrettighederne til livsvarige løbende ydelser. Ifølge bemærkningerne er der ikke stor forskel, hvis ikke den årlige forskel i de løbende udbetalinger er på ca. 50.000 kr. Kan den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle således kun udtage pensionsrettigheder forlods, der svarer til ca. 50.000 kr. årligt, skal ægtefællen ikke betale kompensation. Særejepensioner skal – selvom de kan udtages forlods – ikke medregnes i vurderingen af, om der er stor forskel, da en særejeægtepagt indebærer, at man har aftalt sig ud af §§ 16b-e¹⁷³. Til gengæld vil store særejemidler have betydning for anvendelsen af ÆL § 56, der fortsat gælder ved siden af § 16e.

Udover at der skal være stor forskel mellem ægtefællernes pensionsværdier, kræver § 16e, at den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle ikke selv har en pension af en vis størrelse. Dette skal ses i sammenhæng med, at offentlige pensionsydelser ikke inddrages, og at formålet med § 16e er at sikre de svagest stillede ægtefæller, der enten ikke har eller kun har en beskeden pension. Herudfra antages det, at en ægtefælle ikke er urimeligt stillet, hvis denne ved et sædvanligt indbetalingsforløb på pensioneringstidspunktet vil have opnået en årlig pension på 135.000 kr.¹⁷⁴. Ved denne vurdering medregner man ægtefællens rimelige pensionsrettigheder, der kan udtages forlods, jf. § 16b, stk. 1 og fællesskabskompensation, jf. § 16d, hvis ægtefællen er berettiget hertil. Har ægtefællerne ved ægtepagt aftalt at dele en kapital- eller ratepension, jf. § 16h, stk. 2, skal ægtefællens andel også medregnes¹⁷⁵. En særejepension skal derimod ikke medregnes i de 135.000 kr., men den kan alligevel hindre en rimelighedskompensation, da den inddrages via § 16e, stk. 2, hvorefter ægtefællernes formueforhold og

¹⁶⁹ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 25.

¹⁷⁰ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 51 og Betænkning nr. 1466/2005 s. 196-197. ÆL § 56 fandtes ikke tilstrækkelig i denne sammenhæng, da den forudsætter, at en ægtefælle er stillet urimeligt *ringe* i økonomisk henseende.

¹⁷¹ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8 REU L 146.

¹⁷² Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 55-57. Se desuden Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8 REU L 146.

¹⁷³ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 24.

¹⁷⁴ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 57-58.

¹⁷⁵ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 57 og 83.

øvrige omstændigheder indgår i bedømmelsen af, om en ægtefælle er urimeligt stillet¹⁷⁶. Det har også betydning for rimelighedskompensationen, om den berettigede skal aflevere eller modtage en betydelig boslod. Modtager den berettigede ægtefælle et beløb fra den anden i medfør af § 16b, stk. 3, vil det blive sidestillet med boslod, og afhængig af størrelsen kan beløbet forhindre en rimelighedskompensation¹⁷⁷.

RVL § 16e er en ren rimelighedsregel, og kompensationens størrelse fastlægges ud fra en skønsmæssig vurdering, hvori indgår en lang række momenter¹⁷⁸. Der er imidlertid angivet nogle vejledende retningslinier¹⁷⁹, hvorefter der ikke bør kompenseres i videre omfang, end at der altid er en forskel på ca. 50.000 kr. i de årlige løbende udbetalinger, og at kompensationen ikke bør bringe den berettigede ægtefælles pensionsrettigheder over, hvad der svarer til ca. 135.000 kr. årligt. Hertil kommer, at kompensationen ikke bør overstige ca. 25 % af differencen mellem ægtefællernes opsparing under ægteskabet, og som udgangspunkt ikke bør stille ægtefællen bedre, end denne ville have været med sædvanlige indbetalinger under ægteskabet.

Når der således skal tages stilling til en rimelighedskompensation, er de pensionsrettigheder, ægtefællerne kan udtage forlods, i centrum¹⁸⁰. De mange begrænsninger, der er knyttet til § 16e, vil få betydning for bestemmelsens anvendelsesomfang, hvilket dog skal ses i lyset af, at § 16e ikke er tiltænkt noget stort anvendelsesområde¹⁸¹. Vil en ægtefælle ikke være berettiget til kompensation, kan vedkommende sikre sin pensionsmæssige stilling ved at foretage en opfyldningspension eller oprette en ægtepagt om ligedeling, jf. § 16h, stk. 2.

8. Konklusion

Ud fra det gennemgåede er der ingen tvivl om, at retsstillingen vedrørende pensioners behandling på skiftet er ændret markant. De åbenlyse urimeligheder ved den tidligere retstilstand, hvorefter en ægtefælle på skiftet kunne udtage sin egen pension forlods, mens den anden ægtefælle enten skulle dele sin eller slet ingen havde, har det nye regelsæt succesfuldt afhjulpet.

Som det er fremgået, er den rimelighedsvurdering, der ligger til grund for forlodsudtagelsen, ikke blot et konkret skøn, men en retlig vurdering, der knytter sig tæt til bemærkningerne. Ønsket har været at skabe en så objektiv målestok som muligt, og derfor knytter rimelighedsvurderingen sig som udgangspunkt til, om indbetalingerne har

¹⁷⁶ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 54 og 58.

¹⁷⁷ Bemærkningerne til Lovforslag 146 s. 26 og Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 58-59.

¹⁷⁸ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 51 og 60-62.

¹⁷⁹ Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 8, s. 3-4 REU L 146.

¹⁸⁰ Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død s. 53.

¹⁸¹ Andersen, Lennart Lyng (red.): 12 perspektiver på pension s. 174 og Familie- og forbrugerministerens svar på spm. 1, s. 4 og spm. 10 REU L 146.

været sædvanlige og regelmæssige. En pensionsrettighed, der opfylder disse krav, vil altid kunne udtages forlods – uanset rettighedens beløbsmæssige størrelse – og uanset hvad den anden ægtefælle har af pensionsrettigheder. På baggrund af de mange retningslinier i bemærkningerne, og da reglerne ikke tilsigter millimeterberegninger eller millimeterretfærdighed, vil det være relativt få tilfælde, hvor det ikke er klart, om indbetalingerne har været sædvanlige og regelmæssige. Dette skal også ses i sammenhæng med, at det kun er den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælles forlodsudtagelse, der er begrænset af, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige, da den dårligt stillede ægtefælle som udgangspunkt ikke skal aflevere pensionsværdier til den anden. Herudfra er det lykkedes at undgå urimelige resultater af, at niveauet for ægtefællernes pensionsopsparing kan være meget forskelligt. En pensionsrettighed er sædvanlig, når den svarer til ægtefællens uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Ved langt de fleste ægtefæller vil dette ikke give anledning til problemer – allerede fordi mange er omfattet af de meget udbredte overenskomstmæssige arbejdsmarkedspensioner – hvilket accepteres som udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der svarer til ægtefællens uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Kravet om, at indbetalingerne skal være regelmæssige, vil som udgangspunkt være opfyldt ved månedlige eller årlige indskud, hvorved den reelle konsekvens af kravet bliver, at større engangsindskud ikke kan anses for rimelige.

Det er således lykkedes både at skabe håndfaste principper og en fleksibel retstilstand. Kritikken om, at rimelighedsvurderingen er for uklar og skaber retsusikkerhed, kan derfor ikke tiltrædes. Det er dog uundgåeligt, at rimelighedsvurderingen på nogle områder ikke altid vil være helt så klar. Ved ægtefæller, der tilhører en gruppe med et særligt opsparingsforløb, må kravene om, at indbetalingerne skal have været sædvanlige og regelmæssige, fraviges i det omfang, det særlige opsparingsforløb kræver det. Ligeledes er rimelighedsvurderingen for selvstændige ikke helt klar, hvilket hovedsageligt skyldes vanskelighederne ved at fastsætte håndfaste retningslinier for en gruppe, der er meget forskelligt stillet pensionsmæssigt. I disse situationer må rimelighedsvurderingen afhjælpes af domstolene.

I to situationer kræver en forlodsudtagelse ikke nogen rimelighedsvurdering. Dette er for det første tilfældet, når ægteskabet har været af kortere varighed, jf. § 16c. Det har den – måske utilsigtede – konsekvens, at ægtefæller, der fx af skattemæssige årsager foretager en ekstraopsparing hos den pensionsmæssigt bedst stillede i tillid til, at den skal deles på et eventuelt skifte, må oprette ægtepagt i de første 5 år af ægteskabet for at sikre dette. Derudover kan en pensionsrettighed udtages forlods uden nogen rimelighedsvurdering, hvis den er gjort til særeje, jf. § 16h, stk. 1. Da rimelighedsvurderingen kun fraviges for de pensionsrettigheder, der er gjort til særeje, er det vigtigt, at ægtefællerne inddrager alle deres pensionsrettigheder i overvejelserne, når der laves ægtepagter.

Endeligt skal det fremhæves, at ægtefællernes forlodsudtagelse af pensionsrettigheder har konsekvenser for kompensationsmulighederne i §§ 16d-e – både vedrørende selve retten til kompensation –

men også vedrørende dennes størrelse. De begrænsninger, der er knyttet til §§ 16d-e, indskrænker anvendelsesområdet for de to bestemmelser betydeligt, hvilket må anses for at være et bevidst valg. Man må dog i den sammenhæng være opmærksom på, at §§ 16d-e giver nogle muligheder for de svage stillede ægtefæller, som de ikke havde før den 1. januar 2007.

Det kan således konkluderes, at rimelighedsvurderingen som grundlag for forlodsudtagelsen indebærer en holdbar løsning af de problemer, der er forbundet med pensionsrettigheders behandling på skiftet. Det nye regelsæt har en indbygget større grad af retfærdighed, og de uklarheder, der eksisterer, må antages at være prisen på kort sigt for en mere retfærdig og tidssvarende retstilstand.

Litteraturliste:

Andersen, Lennart Lynge (red.): 12 perspektiver på pension, 1. udgave, Forlaget Thomson, 2006.

Bemærkningerne til Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse), Folketinget 2005-06. Folketingstidende tillæg A s. 4459-4479.

Betænkning nr. 1293/1995: Betænkning om Fraskiltes pensionsret. Afgivet af Pensionsoverførselsudvalget i 1995.

Betænkning nr. 1466/2005: Betænkning om Ægtefællers pensionsrettigheder. Behandling på skifte af fællesbo. Afgivet af Ægtefællepensionsudvalget i 2005.

Familie- og forbrugerministerens svar til Folketingets Retsudvalg vedrørende Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse).

Faurdal, Lisbeth: Sondringen mellem ”rimelige” og ”ekstra” pensionsrettigheder ved separation og skilsmisse, Tidsskrift for Familie- og Arveret (TFA) 2007 s. 54-61.

Forsikringsoplysningens pjece: Separation og skilsmisse. Hvad sker der med pensionen?, Forlaget Forsikring, 2006.

Grønberg, Jørgen U.: www.synopsis.dk.

Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard: Familieret, 5. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2003.

Nielsen, Linda: Familieretten, 4. udgave, Gjellerup, 2006.

Nørgaard, Irene: Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død, 1. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2007.

Nørgaard, Irene: Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af Særejereformen i 1990, 1. udgave, Jurist- og økonomforbundets Forlag, 2001.

Opstrup, Grethe: Nyt lovforslag om pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse, Danske Revisorer nr. 1/2006 s. 8-12.

Rovsing, Sys: Din eller min pension?, Advokaten nr. 2/2006 s. 5.

Sylvest Nielsen, Dorrit: En pensionsretlig kommentar, Tidsskrift for Familie- og Arveret (TFA) 2007 s. 83-84.

Domsliste:

UfR 1993 102 VLD

UfR 1998 717 H

UfR 1998 719 H

Utrykt Østre Landsrets dom af 22. april 1986 (10. afdeling nr. 441/85)